

← ابیات مهم کارگاه تحلیل فصل

۱ پس از ابر کرم، باران محبت بر خاک آدم بارید و خاک را بگل کرد و به ید قدرت در بگل از بگل، دل کرد. «مرصاد العباد، نجم رازی»
معنی: این جملات به خلقت انسان اشاره می‌کنند و می‌گوید که همون ابتدای آفرینش خدا با کرم و لطف خودش «دل» رو خلق کرد. ← «عشق در آفرینش و ذات انسان است.»

۲ مرده بدم زنده شدم گریه بدم خنده شدم دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم «مولوی»
معنی: مولوی توی این شعر خوشحاله که عاشق شده و می‌گوید عشق باعث شده زنده و شاد بشه. ← «عشق، زندگی بخش و ارزش بخش است.»

۳ گفت که شیخی و سری، پیشرو و راهبری گفت که شیخی و سری من پر و بالت ندهم در هوس بال و پرش بی‌پر و پرکنده شدم «مولوی»
معنی: عاشق نباید خودش رو ببینه. توی این ۲ بیت معشوق به عاشق می‌گوید تو برای خودت کسی هستی (شیخ هستی، سر هستی، بال و پر داری و...) برای همین شایسته وصال من نیستی. اما عاشق در مقابل می‌گوید: غلط کردم، هیچی نیستم، پروبالم رو می‌کنم تا به تو برسم. ← «در راه عشق باید خود، مقام و دارایی‌های خود را کنار گذاشت.»

۴ شکر کند عارف حق کز همه بردیم سبق بر زبَر هفت طبق، اختر رخشنده شدم «مولوی»
معنی: عارف حق شکر می‌کند که از همه سبقت گرفته و ستاره‌ای بالای هفت آسمانه. ← «مقام بالای عارف حق»

🕒 پرسش‌های چهارگزینه‌ای

👉 دست گرمی

۷۷۵. کدام گزینه در مورد تشبیه نادرست است؟

- ۱) وجه‌شبهه، ویژگی مشترک میان مشبه و مشبه‌به است که در مشبه‌به پررنگ‌تر است.
- ۲) بهره‌گیری از تشبیه، سخن را خیال‌انگیز می‌کند.
- ۳) بر اساس پایه‌ها، تشبیه به دو دسته گسترده و فشرده تقسیم می‌شود.
- ۴) تشبیهی که یک رکن آن حذف شود، «فشرده» نامیده می‌شود.

۷۷۶. در کدام گزینه آرایه تشبیه وجود دارد؟

- ۱) فروزش صاعقه
- ۲) باغ طبع
- ۳) حاصل دوستی
- ۴) دست آسمان

۷۷۷. اضافه تشبیهی، در بیت «نبود از تو گریزی چنین که بار غم دل / ز دست شکوه گرفتم به دوش ناله کشیدم» کدام است؟

- ۱) غم دل
- ۲) دوش ناله
- ۳) دست شکوه
- ۴) بار غم

۷۷۸. همه گزینه‌ها به جز _____ دارای آرایه تشبیه است.

- ۱) الماس آب دیده
- ۲) زانوی تعبّد
- ۳) سنگ سراجی دل
- ۴) گوی نیکی

۷۷۹. کدام گزینه «تشبیه» محسوب نمی‌شود؟

- ۱) روح زندگی
- ۲) جامه خواری
- ۳) جرعه اندوه
- ۴) تیر باد

(ریاضی ۸۹)

۷۸۰. در کدام گزینه همه ترکیب‌ها «اضافه تشبیهی» است؟

- ۱) گوشه کلاه - روی ماه - روی تعظیم - قبه عرش
- ۲) دروگر زمان - عصا تاک - شهد فایق - موسم ربیع
- ۳) همه موارد اضافه تشبیهی هستند: به جز _____ .

۷۸۱. همه موارد اضافه تشبیهی هستند: به جز _____ .

- ۱) باغ عشق - آتش حسرت - قمار عشق
- ۲) آینه دل - کمند گیسو - لب لعل
- ۳) ریشه جهل - پر خیال - پای افکار
- ۴) سیل اشک - کشتی عشق - بیابان گمراهی

۷۸۲. در بین ترکیبات زیر، چند مورد می‌تواند «تشبیه» باشد؟

«دود آه، بذر محبت، شراب وصل، بنیاد غم، شاخ و برگ دل، سیل حوادث، محراب ابرو، فروغ نظر، تیر نگاه، ناوک مژگان»

- ۱) هشت
- ۲) هفت
- ۳) شش
- ۴) پنج

۷۸۳. در بیت زیر «مشبه‌به‌ها» کدام واژه‌ها هستند؟

«دل در این پیرزن عشوه‌گر دهر مبند کاین عروسی است که در عقد بسی داماد است»

- ۱) پیرزن و عروس
- ۲) عشوه‌گر و عروس
- ۳) دهر و داماد
- ۴) داماد و عروس

(تجربی ۹۳)

۷۸۴. «مشبه» در کدام گزینه ذکر نشده است؟

- ۱) قهوه‌خانه گرم و روشن بود، همچون شرم
- ۲) شیبه چند اسب بی‌شکیب، سکوت شب را در هم می‌شکست.
- ۳) سوسوی چند مشعل، پرده سیاه شب را می‌درید.
- ۴) چاه چونان ژرفی و پهناش، بی‌شرمیش ناباور

۷۸۵. در همهٔ گزینه‌ها به جز .....، «تشبیه» به کار رفته است.

- (۱) امشب، در این پهنه، مردانی بزرگ و دلیر شهید شده‌اند.
- (۲) زورق حیات در مردابی تاریک و بی‌خروش غرق شده بود. (زورق: قایق)
- (۳) ستارگان مانند چراغ نیمه‌مردهٔ شبانان، فجایع بشریت را می‌نگریستند. (۴) ماه چون مشعل آسمانی، هرشب از فراز اقیانوس‌ها می‌گذرد.

۷۸۶. در کدام گزینه تعداد تشبیه بیشتر است؟

- (۱) خدایا از تو می‌خواهم که آتش نخوت و غرور به خرمن اعمال من درنندازی.
- (۲) به تو پناه می‌برم از اینکه راه‌جویان را در تیه گمراهی سرگردان سازم. (تیه: بیابان)
- (۳) مگذار که خشم، حصار بردباری مرا در هم بشکند و حسد، مناعت فطرت مرا به مذلت کشاند.
- (۴) خدایا از حمیت‌های جاهلانه و عصبیت‌های ناهنجار به ذات اقدس تو پناه می‌آورم.

ارکان تشبیه

۷۸۷. در کدام گزینه هر چهار پایهٔ تشبیه ذکر شده است؟

- (۱) ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد
- (۲) تو سرو جویباری، تو لالهٔ بهاری
- (۳) چو دریای خون شد همه دشت و راغ
- (۴) که نیم کوهم ز صبر و حلم و داد

۷۸۸. در کدام بیت، از آرایهٔ تشبیه استفاده نشده است؟

- (۱) این دهر دونده به یکی مرکب مآند
- (۲) بنگر به ستاره که بتازد ز پس دیو
- (۳) چون گشت جهان را دگر احوال عیانیش
- (۴) گیتیت یکی بندهٔ بدخوست مخوانش

۷۸۹. در کدام گزینه آرایهٔ تشبیه وجود ندارد؟

- (۱) ای زبان، تو بس زبانی مرمرا
- (۲) عشق سیمرغ است کاو را دام نیست
- (۳) عالمی را یک سخن ویران کند
- (۴) چون تو بیرون آمدی از بند و زندان لباس

۷۹۰. در تمامی گزینه‌ها «وجه‌شبه» محذوف است: به جز .....

- (۱) ایمان و کفر من همه رخسار و زلف توست
- (۲) صد دفوار گوهرشناسان راز
- (۳) منم چون شاخ تشنه در بهاران
- (۴) برق با شوقم شراری بیش نیست

۷۹۱. در هر دو بیت کدام گزینه هر چهار رکن تشبیه وجود دارد؟

- (الف) همی رانند باره به کردار باد
- (ب) ز تاب آتش سودای عشقش
- (ج) خیز و به ناز جلوه ده قامت دلنواز را
- (د) خودنمایی کی کند آن کس که واصل شد به دوست

(۴) ج - د

(۳) ب - ج

(۲) الف - د

(۱) الف - ب

۷۹۲. در همهٔ گزینه‌ها به جز ..... همهٔ ارکان تشبیه دیده می‌شود.

- (۱) آن که لرزد همچو مرغ نیم‌بسمل، صبح و شام
- (۲) از نشاط دل چه می‌پرسی که مانند سپند
- (۳) خوشبخت آن که مادر دانا به روز و شب
- (۴) وظیفهٔ زن و مرد ای حکیم دانی چیست؟

۷۹۳. در کدام بیت همهٔ ارکان تشبیه ذکر شده است؟

- (۱) زمین از رویشان همچون گلستان
- (۲) فارغ دل آن کسی که مانند حباب
- (۳) دل رستم از غم پر اندیشه شد
- (۴) کنون زشت است حرص از مردم پیر

هوا از مویشان چون سنبستان
هم در سر میخانه سرانداز شود
جهان پیش چشمش چو یک بیشه شد
گنه خود چون بود با موی چون شیر

(سراسری ۱۴۰۲)

۸۰۲. در کدام بیت، واژه‌های قافیه «وجه‌شبهه» محسوب می‌شوند؟

- (۱) چشمی دارم چو لعل شیرین همه آب
 (۲) ز خون رنگین بود چون لاله دامانی که من دارم
 (۳) نه به شاخ گل نه بر سرو چمن پیچیده‌ام
 (۴) چون شمع نیمه‌جان به هوای تو سوختیم
 بختی دارم چو چشم خسرو همه خواب
 بود صد پاره همچون گل گریبانی که من دارم
 شاخه تا کم به گرد خویشتن پیچیده‌ام
 با گریه ساختیم و به پای تو سوختیم

(خارج ۱۴۰۲)

۸۰۳. در کدام مورد هر دو واژه قافیه، «وجه‌شبهه» محسوب می‌شوند؟

- (۱) رهی نغمه آتشین ساز کرد
 (۲) غمش در نهان‌خانه دل نشیند
 (۳) مرا بسود و فروریخت هرچه دندان بود
 (۴) روی تو چون نوبهار جلوه‌گری می‌کند
 زبان را چو نی نغمه‌پرداز کرد
 به نازی که لیلی به محمل نشیند
 نبود دندان لابل چراغ تابان بود
 زلف تو چون روزگار پرده‌داری می‌کند

(۴) «ج» - «ب»

(۳) «الف» - «د»

(۲) «ج» - «ب»

(۱) «الف» - «ب»

نکته‌دارتر

۸۰۴. در کدام بیت تعداد تشبیه بیشتر است؟

- (۱) رشته صبرم به مقراض غمت بریده شد
 (۲) از بهشت رخ تو بی‌خبر است
 (۳) شبی چون شبه روی شسته به قیر
 (۴) آنجا که بحر معنی موج بقا برآرد
 همچنان در آتش مهر تو سوزانم چو شمع (مقراض: قیچی)
 تن که در آرزوی حور افتاد
 نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر (شبه: سنگی سیاه‌رنگ)
 بر کشتی دلیران لنگر چه کار دارد

(انسانی ۹۴)

۸۰۵. در کدام بیت هر دو تشبیه بلیغ «اسنادی و اضافی» وجود دارد؟

- (۱) ای در کمند زلفک تو حلقه فریب
 (۲) دیوان حافظی تو و دیوانه تو من
 (۳) من آن شهرم که سیلاب محبت ساخت ویرانم
 (۴) عارض گلگون بنما، دم ز گلستان چه زنی؟
 وی در کمان ابروی تو ناوک جیل
 اما پری به دیدن دیوان نیامدی
 تو آن گنجی که در ویرانه دل‌ها وطن داری
 سنبل مشکین بگشا دسته ریحان چه کنی؟

۸۰۶. در همه گزینه‌ها تشبیه بلیغ اسنادی وجود دارد: به جز _____.

- (۱) جهان مار است و زیر او یکی گنجی است بس پنهان
 (۲) خار است به زیر پهلوانم
 (۳) بیا که خانه دل گرچه تنگ و تاریک است
 (۴) هر آدمی‌ای که مهر مهرت
 سر گنج استم و بر وی چو دم مار می‌گردم
 بی روی تو خوابگاه سنجاب
 دمی برای دل ما درون توان آمد
 در وی نگرفت سسنگ خاراست

(ریاضی ۹۳)

۸۰۷. آرایه تشبیه در کدام بیت بیشتر است؟

- (۱) صد خار بلا از دل دیوانه ما خاست
 (۲) ای سیل اشک خاک وجودم به باد ده
 (۳) سروی است قامت تو از ناز سرکشیده
 (۴) مرغ دل تا دام زلف و دانه خال تو دید
 هر روز که بی ساقی گل‌چهره نشستیم
 تا بر دل کسی ننشیند غبار من
 ماهی است عارض تو از نور آفریده (عارض: چهره)
 طایر اندیشه‌ام افتاد در دام هوس

۸۰۸. در کدام گروه از بیت‌های زیر «تشبیه بلیغ» یا «رساء» به کار رفته است؟

- (الف) کو دام سر زلفش تا صید کند دل را
 (ب) چنگ در دامان وصلش می‌زنم
 (ج) پروانه صفت سوختم از آتش عشقت
 (د) گفته بودی با تو در خواهم کشیدن جام وصل
 (ه) در زلف چون کمندش ای دل مپیچ کمان جا
 (۱) د - ه - ج
 (۲) الف - ج - د
 (۳) ب - ج - ه
 (۴) الف - ب - ه

۸۰۹. ارتباط دو مصراع در کدام گزینه تشبیهی نیست؟

- (۱) آنجا که منم تو هم نگنجی
 (۲) در دل نکنی مقام یعنی
 (۳) با درد تو درد سر نباشد
 (۴) با عشق قرار درنگنجد
 با لیل، نه‌هار درنگنجد
 با قلب عیار درنگنجد
 با باد خمار درنگنجد
 جز ناله زار درنگنجد

۸۱۰. تعداد تشبیه بلیغ اضافی در کدام گزینه بیشتر است؟

- ۱) سعدی از نوش وصال تو بیابد چه عجب
- ۲) چون مرا طوطی جان از قفس کام پرید
- ۳) در شب هجران مرا پروانه وصلی فرست
- ۴) ای خرم از فروغ رخت لاله زار عمر

۸۱۱. در کدام بیت «تشبیه» وجود ندارد؟

- ۱) خانه دل ما را از کرم عمارت کن
- ۲) در سوخته‌ای آتش شمع رخس افتاد
- ۳) ز چشم جادوی مردافکن شهبهرنگت
- ۴) معاش اهل مروت بدین نسق بوده است

۸۱۲. در کدام بیت تشبیه موجود نیست؟

- ۱) چشم میگون یار هر که بدید
- ۲) کبوتری نبرد سوی دوست نامه من
- ۳) هر کجا شگرلی دشنام داد
- ۴) با عشق تو می‌بازم شطرنج وفا لیکن

۸۱۳. تعداد تشبیه در کدام بیت متفاوت است؟

- ۱) روشن شود این تیره‌شب بخت عراقی
- ۲) مگر درخت شکفته گناه آدم کرد
- ۳) دود حلقه‌شده بر سطح هوا خم‌درخم
- ۴) شکفته نرگس بویا به طرف لاله‌ستان

۸۱۴. هر دو نوع تشبیه بلیغ در کدام بیت دیده می‌شود؟

- ۱) سلسله ابر گشت زلف زره‌سان او
- ۲) ای تیر باران غمت خون دل ما ریخته
- ۳) بر سر بازار وصلش جان ندارد قیمتی
- ۴) دمادم چند نوشم درد درد

۸۱۵. کدام گزینه تشبیه ندارد؟

- ۱) چون حدیث لب شیرینش رود
- ۲) بیا بیا که نسیم بهار می‌گذرد
- ۳) تا باز گشادند سر زلف ز رخسار
- ۴) چو او را سایه بر افلاک افتاد

۸۱۶. در کدام یک از بیت‌های زیر هر سه نوع تشبیه «گسترده»، «فشرده» و «غیر ترکیبی» به چشم می‌خورد؟

- ۱) نیست بر ذرات یکسان پرتو خورشید فیض
- ۲) شمعی و من پروانه‌ام همچون نفس بی‌خانام
- ۳) با من که آسمان تو بودم روا نبود
- ۴) وحشی از دریای رحمت گر دهند رشحه‌ای

۸۱۷. همه آیات زیر به‌طور ضمنی و پنهانی دارای تشبیه هستند: به‌جز _____.

- ۱) تالاب و چشم تو ما را مست کرد
- ۲) تادل ما در سر زلف تو شد
- ۳) دل‌م دارد هوای پای‌بوسه‌ست
- ۴) کسی کز عارض و زلف تو گوید

۸۱۸. در کدام بیت مشبه بر مشبه برتری (ترجیح) داده شده است؟

- ۱) نیاید جز خیالت در دل من
- ۲) یوسف کنعان تن را می‌خری امروز تو
- ۳) مرکب حسن را سوار شده
- ۴) شده‌ای غلام صورت به مثال بت‌پرستان

سال‌ها خورده ز زنبور سخن‌های تو نیش
نوحه جغد کنیید ارچه همایید همه
ور نه از دردت جهانی را بسوزانم چو شمع
بازا که ریخت بی گل رویت بهار عمر

پیش از آنکه این خانه رو نهد به ویرانی
از سوز دلش شعله انوار برآمد
جهان اگر بتواند دواسبه بگریزد
که جان خود به مروت نثار می‌کردند

ناچشیده شراب مسست افتاد
کز آتش دل من مرغ در هوا نگذشت
یا نگاری زیر لب خندید و رفت
از بخت بدم باری جز مات نمی‌افتد

از صبح رخ یار وفادار که داند؟
که همچو آدم عریان همی‌شود ز ثیاب (لباس)
سپهرایی است که مکتوب بنان لهب است (لهب: شعله)
چنانکه در قدح گوهرین می‌آصفر (زرد)

قرصه خورشید گشت گوی گریبان او
نگذاشت طوفان غمت خون دلی نارخته
تا نظر در روی خوبش رایگان خواهیم کرد
مرا خود مسست و حیران آفریدند

یاد حلوا و شکر نتوان کرد
بیا که گل ز رخت شرمسار می‌گذرد
از روی جهان زلف شب تار گشادند
کجا زو سایه‌ای بر خاک افتاد

لیک باید جوهر قابل که گردد لعل ناب
از آتش عشقم شنو این ناله ناسوتی‌ام
چون ابر هر دقیقه در آیی به یک لباس
گام بر روی هوا آسان زنی همچون سحاب

نقل ما جز شگر و بادام نیست
کار ما جز با کمند و دام نیست
ببین در سر خیال خام او را
همین بس ورد صبح و شام او را

به‌جز یوسف سر زندان که دارد؟
یوسف ایمان خود را بیع با شیطان مکن
صد چو یوسف رکابدار شده
تو چو یوسفی ولیکن به درون نظر نداری

۸۱۹. نوع تشبیه کدام بیت با سایر ابیات متفاوت است؟

- ۱) شهبازم از چه بسته زبانم به گاه صید
- ۲) زردی زر شادی دل هاست من دلشاد از آنک
- ۳) به زنگار تجاهل داغ کن آیینۀ دل را
- ۴) از زر و سیم رخ و اشک توانگر گشتم

۸۲۰. در کدام بیت شاعر علاوه بر اضافه تشبیهی با استفاده از مثل، تشبیه ایجاد کرده است؟

گردد از هزار بلبل گویا برآرم
سکه رخ را زر شادی رسان آورده ام
که چون صیقل زدی صد زنگ تهمت بر صفا بندد
تا که گنج غم تو بر دل ویران من است

- ۱) دانه دل را شکست از آسیای چرخ نیست
- ۲) گر به خاک ما چراغی کس نیارد گو میار
- ۳) نیست جز روی زمین خورشید را جولان گهی
- ۴) می کند موج حوادث رخنه چون جوهر در او

۸۲۱. در منظومه زیر چند تشبیه وجود دارد؟

(تجربی ۹۴)

«مرا هر لفظ فریادی است کز دل می کنم بیرون / مرا هر شعر دریایی است لبریز از شراب خون / کجا شهد است این اشکی که در هر دانه لفظ است / مرا این،

کاسه خون است / چنین آسان منوشیدش»

شش (۴)

پنج (۳)

چهار (۲)

سه (۱)

(خارج ۹۸)

۸۲۲. کدام بیت فاقد «تشبیه» است؟

این نه هاله است که برگرد قمر گردیده است
ساده لوحی که به خورشید تو را سنجیده است
گل بی درد به روی که دگر خندیده است؟
هر که را فکر سر زلف به هم پیچیده است

- ۱) ماه از شرم عذار تو حصاری شده است
- ۲) غافل از خال و خط و زلف و دهان تو شده است
- ۳) شور مرغان چمن حوصله سوز است امروز
- ۴) تا قیامت گر هوش باز نگردد چون خال

۸۲۳. وجه شبه در کدام بیت، محذوف است؟

(خارج ۹۹)

یا ز رخسار تو گویم که به جایی ماند
که عمر اگر چه عزیز است هم نمی ماند
شرط است بدین سر که به چوگان تو باشد
بر دل من مزن ای جان که تویی در دل من

- ۱) مه چه باشد که به روی تو برابر کنمش
- ۲) نگویمت به تو می ماند از عزیزی عمر
- ۳) خواهم سر خود گوی صفت باخت ولیکن
- ۴) تیر مژگان تو از جوشن جان می گذرد

۸۲۴. تعداد «تشبیه» در کدام بیت متفاوت است؟

(سراسری ۱۴۰۱)

من آه زخم تو راه، من ناله کنم تو خواب
لعل لبش می و جگر خستگان کباب
هر تخم آرزو که برآید گیاه اوست
غم تو کوه و دل تنگ عاشقان شیشه

- ۱) من بندهام و تو شاه، من ابر سیه تو ماه
- ۲) رخسارش آتش و دل پختگان سپند
- ۳) عشق تو آهویی است که از چشمه سار دل
- ۴) لب تو آب شد و جان بیدلان آتش

۸۲۵. بیشترین آرایه «تشبیه» در کدام بیت مشهود است؟

(خارج ۱۴۰۱)

پشتم از بار فراقش صورت چنبر گرفت
تا چو انگشتر نگین مهرش اندر برگرفت
تا لب لعلش ز تنگی شکل انگشتر گرفت
صد هزار انگشتری بشکست و باز از سر گرفت

- ۱) تا لب جانان ز تنگی شکل انگشتر گرفت
- ۲) شد چو انگشتر دلم خالی ز مهر نیکوان
- ۳) صورت چنبر گرفت از بار هجرش پشت من
- ۴) طره شبرنگ او وقت سحر ز آسیب باد

۸۲۶. در کدام بیت تشبیه مشاهده نمی شود؟

(پلاس ۱۴۰۴)

از طره دلجوی تو دزدیده شکن را
کاین مدح آفتاب، نه تعظیم شأن توست
وه که خون شد جگرم زین دل دشوار پسند
بگریست چشم های هنر کز تو بازماند

- ۱) سنبل که به زنجیر پریشانی خویش است
- ۲) تشبیه روی تو نکنم من به آفتاب
- ۳) دل ز خوبان نکشد جز سوی آن سرو بلند
- ۴) بر بخت من که کورتر از میم کاتب است

۸۲۷. تعداد تشبیه کدام بیت متفاوت است؟

(پلاس ۱۴۰۴)

زلف تو بر رخ تو چو بر می پر غراب (خد: گونه - غراب: کلاغ)
روز روشن در شب تاریکش بین
مثال سبایه ای در آفتاب است
گو میان مشک و عنبر مجمری را یافتم (مجمر: آتشدان)

- ۱) خط تو بر خد تو چو بر شیر پای مور
- ۲) زلف مشکین چون براندازد ز رخ
- ۳) مثال تو در این کنج خرابات
- ۴) در میان طره اش رخسار چون آتش بین

۸۲۸. در ابیات زیر چند تشبیه مشاهده می‌شود؟

«چه شوی ز دیده پنهان که چو روز می‌نماید
بجز آه و اشک می‌گون نکشد دل ضعیفم
دل دردمند خواجه به خدنگ غمزه خستن
(۱) هشت (۲) هفت

۸۲۹. در همهٔ ابیات «وجه‌شبه» مشاهده می‌شود، به‌جز:

(۱) ز شوق نرگس مستت خطیب جامع شهر
(۲) گوش کن نغمهٔ خواجه که شکر می‌شکند
(۳) حاصلش نبود به‌غیر از برگ سبز ساثلان
(۴) بر نیاید تخم امید من مجنون ز خاک

۸۳۰. در کدام بیت آرایهٔ تشبیه مشاهده نمی‌شود؟

(۱) شب دراز به مژگان ستاره می‌شمرم
(۲) گمان مبر که روان نبود آب چشم من آن دم
(۳) ریخته ز آب دو چشمم می‌گلگون در جام
(۴) سر زلف تو ندانم چه سیه‌کاری کرد

۸۳۱. تعداد تشبیه در کدام بیت کمتر است؟

(۱) تخم راز عشق را در خاک کردن مشکل است
(۲) چون انار از خندهٔ بی‌جای خود دارد خطر
(۳) در کف موجی فتد هر خشت یونان خرد
(۴) جای حیرت نیست گر شد سینهٔ ما چاک‌چاک

۸۳۲. در کدام بیت بیش از یک تشبیه مشاهده می‌شود؟

(۱) به خون مرده بود نیشتر فروبردن
(۲) چو گل شکفت محال است غنچه گردد باز
(۳) چراغ روز ندارد ز پرتو خورشید
(۴) می‌شود ساغرش از بادهٔ حکمت لبریز

۸۳۳. تعداد آرایهٔ «تشبیه» در مقابل کدام بیت به‌درستی نوشته شده است؟

(۱) چو سهم رایتت بیند معادی زود بگریزد
(۲) فلک چو چشمهٔ آب و مه نو اندر وی
(۳) مهر مهر تو بر نگین دل است
(۴) مه چون سنگ پاسبانت ار خواهی

۸۳۴. در کدام بیت وجه شبه بیان نشده است؟

(۱) ز تیغ کوه، خورشید جهان‌افروز شد پیدا
(۲) جان شد سیاه چون دل شمع از تف جگر
(۳) هم ابر به دست دُرفشانست مانند
(۴) به اقبال تو دارم عشرتی خوش

۸۳۵. در کدام بیت شاعر، با آوردن یک مثال، بین دو مصراع ارتباط تشبیهی برقرار کرده است؟

(۱) راحت کزدم زده کشتهٔ کزدم بود
(۲) مجلس از بسوی او سمن‌زار است
(۳) چو رای روشن او باشد آفتاب سپهر
(۴) زبان بود در کام‌ها بی تو خنجر

۸۳۶. در کدام بیت «دو» آدات تشبیه مشاهده می‌شود؟

(۱) هزار زورق خورشیدشکل بر سر آب
(۲) زهی دست وزارت از تو معمور
(۳) لاله را ساغر چرا پر لاله‌گون صها شود
(۴) چرخ پیروزموش حلقه‌صفت چون لؤلؤ

(پلاس ۱۴۰۴)

رخ همچو آفتابست ز نقاب آسمانی
به سماع ارغنونی و شراب ارغوانی
نه طریق دوستان است و نه شرط مهربانی»
(۳) پنج (۴) چهار

(پلاس ۱۴۰۴)

چو چشم شوخ تو مست است پیش محرابی
طوطی منطوق شیرین‌شکر گفتارش
در دل هر کس دواند ریشه زنگار طمع
گرچه شد از گریه‌ام سرو خرامان گردباد

(پلاس ۱۴۰۴)

ورت ز من نکند باور از ثریا پرس
که بوستان وجودم نماند آب روانش
کرده از گفتهٔ من لؤلؤ لالا در گوش
که بدین‌گونه تو در پای فکندی کارش

(پلاس ۱۴۰۴)

چون شرر از سنگ بیرون می‌جهد اسرار عشق
شیشهٔ نه آسمان از بادهٔ پرزور عشق
از تنور دل برآرد جوش چون طوفان عشق
شیشه را چون نار خندان می‌کند صهبای عشق

(پلاس ۱۴۰۴)

به گوش مردم افسرده داستان سماع
به هیچ حيله نگردد دل پریشان جمع
خجالتی که ز رخسار یار دارد شمع
شد به خم هر که ز مسکن چو فلاطون قانع

(پلاس ۱۴۰۴)

چو اهریمن که بگریزد ز سهم آیت فرقان (دو تشبیه)
به‌سان ماهی زرین میان چشمهٔ آب (دو تشبیه)
تاج عهد تو بر سر جانم (چهار تشبیه)
هر لحظه ز آستان در خیـزد (یک تشبیه)

به‌سان چتر یاقوتین به لشکرگاه اسکندر
پس همچو شمع از مژه خوناب زرد خاست
هم برق به تیغ جان‌فشانست مانند
حریفانی چو بختت جمله برنا

(پلاس ۱۴۰۴)

می‌زده را هم به می دارو و مرهم بود (کژدم: عقرب)
خانه با رنگ او گلستان است
گر آفتاب امان یابد از کسوف و زوال
نظر بود در دیده‌ها بی تو پیکان

(پلاس ۱۴۰۴)

بر آن صفت که پراکنده بر سپهر شرر
چنان کز پای موسی پایهٔ طور
گل چو درگیرد چراغ از شمع کافوری صبح
حلقه در گوش کمین هندوی لالای تو باد

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۳۷. تعداد تشبیه موجود در ابیات زیر در کدام گزینه به درستی ذکر شده است؟

- (الف) ما چو قرص ارزن و حوت غدیر
 (ب) در آشیان عقل چو عنقای مغربم
 (۱) شش
 (۲) هفت
 (۳) هشت
 (۴) نه
 تو چو قرص آفتاب و برج حوت
 بر آسمان فصل چو خورشید از هرم

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۳۸. در همه ابیات هم تشبیه گسترده هم تشبیه فشرده وجود دارد، به جز:

- (۱) روزم از دود آتشش تقدیر
 (۲) چهره باغ ز نقاش بهار
 (۳) جز دیده هیچ دوست ندیدم که سعی کرد
 (۴) نرگس چشم و سرو قامت تو
 تیره چون طره سیه مویان
 به نکویی چو نگارستان است
 تا زعفران چهره من لاله گون شود
 زینت بوستان بخواهد برسد

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۳۹. تعداد آرایه تشبیه در مقابل کدام بیت درست است؟

- (۱) نوش لب لعل تو قیمت شکر شکست
 (۲) وز پی نفی عقل و راحت روح
 (۳) با همه جلوه طاووس و خرامیدن کبک
 (۴) بود اشکم چون شراب لعل در زین قدح
 چین سر زلف تو رونق عنبر شکست (سه)
 راح (: می) صافی چو عقل و روح بیار (یک)
 عیبت آن است که بی مهرتر از فاخته‌ای (دو)
 ناله چون زیر رباب و دل بر آتش چون کباب (چهار)

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۰. تعداد تشبیه در کدام بیت متفاوت است؟

- (۱) به سخن لب ز هم چو بگشایی
 (۲) ای کریمی که از نوال کفست
 (۳) تاب رخ یار من نداری ای گل
 (۴) به چشم‌های تو کان چشم کز تو بگیرند
 همه روی زمین شکر گیرد
 کان و دریا همیشه ناله کنند
 جامه چه دری رنگ چه آری ای گل
 دریغ باشد بر ماه آسمان انداخت

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۱. تعداد تشبیه در کدام بیت بیشتر است؟

- (۱) دل و دست تو گاه فیض و سخا
 (۲) سرو آزاد ار قبول بندگی یابد ز تو
 (۳) دگر آفتاب رویت منمای آسمان را
 (۴) قیمت گل برود چون تو به گلزار آیی
 برده از ابر و آفتاب گـرو
 پای تا سر هم در آن ساعت کمر بندد چونی
 که قمر ز شرمساری بشکست چون هلالی
 و آب شیرین، چو تو در خنده و گفتار آیی

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۲. تعداد «ارکان تشبیه» مقابل کدام بیت درست ذکر شده است؟

- (۱) به رای روشن پاک آفتاب گردون است
 (۲) منشی فکر تم چو از دو طرف
 (۳) در آرزوی رویت دور از سعادت تو
 (۴) بلعجب باشد از این خلق که رویت چومه نو
 به قدر و جاه و شرف آسمان گردان است (دو رکن)
 گشت معنی ستان و لفظ سپار (چهار رکن)
 پیچان و سوگواری چون زلف تابدارت (سه رکن)
 می‌نمایند به انگشت و تو خود بدر تمامی (چهار رکن)

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۳. کدام بیت فاقد تشبیه است؟

- (۱) پیشت به تواضع است گویی
 (۲) تکتدلی که نیارد کشید زحمت گل
 (۳) سالی وصال با او یک روز بود گویی
 (۴) سرو را قامت خوب است و قمر را رخ زیبا
 افتادن آفتاب بر خاک
 ملامتش نکنند از ز خار برگردد
 و اکنون در انتظارش روزی به قدر سالی
 تو نه آنی و نه اینی، که هم این است و هم أنت

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۴. در ابیات زیر چند «وجه شبه» مشاهده می‌شود؟

- (الف) ای که مانند تو بلبل به سخندانی نیست
 (ب) دیگر نمی دانم طریق از دست رفتم چون غریق
 (ج) فرهادوارم از لب شیرین گزیر نیست
 (د) ماهی امید عمرم از شست برفت
 (۱) هفت
 (۲) شش
 (۳) پنج
 (۴) چهار
 نتوان گفت که طوطی به شکرخایی هست
 آنک دهانت چون عقیق از بس که خونم می‌خوری
 و کوه محنتم به مثل بیستون شود
 بی‌فایده عمرم چو شب مسست برفت

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۴۵. در کدام بیت آرایه تشبیه بیشتر به کار رفته است؟

- (۱) این‌های پیش آفتاب نهادست
 (۲) بخت جوان دارد آن که با تو قرین است
 (۳) گر همه عالم ز لوح فکر بشویند
 (۴) حسن تو هر جا که طبل عشق فروکوفت
 بر در آن خیمه یا شعاع جبین است
 پیر نگرده که در بهشت برین است
 عشق نخواهد شدن که نقش نگین است
 بانگ برآمد که غارت دل و دین است

(اردیبهشت ۱۴۰۳)

۸۴۶. در کدام بیت نوع تشبیه متفاوت است؟

- ۱) لعل او بازار جان خواهد شکست
- ۲) گفتم که برپرم سوی بام سرای او
- ۳) روی گندم گون او در چشم ماه
- ۴) لاله‌رویی که ازو خار مرا در جگر است

خنده او مهر کان خواهد شکست
چه سود مرغ همت من بال و پر نداشت
خار راه کهکشانی خواهد شکست
برگریزان دل و باغ و بهار نظر است

قرابت معنایی

۸۴۷. مفهوم کدام بیت متفاوت است؟

- ۱) دلی کز خرمن شادی نشد یک دانه‌اش حاصل
- ۲) گرچه در صحرای دنیا دانه نعمت بسی است
- ۳) فریاد که در رهگذر آدم خاکمی
- ۴) صد هزاران دام و دانه است ای خدا

چنین در دام غم تا کی به بوی دانه بنشیند
همچو مرغ از دام او ای دانه‌چین غافل مباحش
بس دانه فشانند و بسی دام تنیدند
ما چو مرغان حریص بی‌نوا

۸۴۸. مفهوم کدام بیت با سایر ابیات متفاوت است؟

- ۱) شباب و شاهد و گل معتنم بود ساقی
- ۲) فصل گل فارغی از عیش «فروغی» تا چند
- ۳) ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد
- ۴) فصل نوروز چو در برگ سمن می‌نگرم

شتاب کن که جهان با شتاب می‌گذرد
در پی شاهد و می کوش که ایام نماند
ساقی به دور باده گلگون شتاب کن
بی گل روی تو خارم ز بصر می‌گذرد

۸۴۹. کدام بیت با بیت «دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی» تناسب مفهومی ندارد؟

- ۱) سهل است اگر بال و پری نقصان این پروانه شد
- ۲) شمع چندانمی که سوزد بال و پر پروانه را
- ۳) شهر زرین ز نور خود چو طاووسش دهد
- ۴) گفت که با بال و پری من پر و بالت ندهم

کان شمع سامان می‌دهد از شعله زرین بال‌ها
بی‌قراری می‌دهد بال دگر پروانه را
شمع اگر پروانه را سوزد به ظاهر بال و پر
در هوس بال و پرش بی‌پر و پرکنده شدم

۸۵۰. کدام ابیات با عبارت «آتش خشم اول در خداوند خشم افتد: پس آنگه زبانه به خصم رسد یا نرسد» تناسب مفهومی بیشتری دارند؟

- الف) تو گر خشم بر وی نگیری رواست
  - ب) خشم خود را چون که راند از جاهلی
  - ج) ز آتشی کز غضب برافروزی
  - د) کارفرمای غضب را خشم می‌سوزد نخست
- ۱) الف - ب   ۲) ب - ج   ۳) ج - د   ۴) الف - د

که خود خوی بد دشمنش در قفاست
جز پشیمانیش نبود حاصلی
اولاً خان و مان خود سوزی
بعد از آن در دیگران گرمی سرایت می‌کند

۸۵۱. کدام بیت با بیت «گویند روی سرخ تو سعدی که زرد کرد / اکسیر عشق بر مسم افتاد و زر شدم» تناسب مفهومی دارد؟

- ۱) چهره زرد و اشک سرخ هست گواه حال من
- ۲) مس طلا می‌شود از نور عبادت صائب
- ۳) از کیمیای مهر تو زر گشت روی من
- ۴) دل که به هدیه دادمش کاین رخ زرد بنگرد

گر تو ندانی حال من نیک ببین علامتم
روی شب‌خیز چو خورشید از آن رو زرد است
آری به یمن لطف شما خاک زر شود
سکه قلب داشتیم زر به عیار در نشد

۸۵۲. نوع ادبی و تصویر کدام بیت با بیت «زمین چو سینه سهراب زیر جوشن برگ / فرونشسته در آن ناوک صنوبر و غان» متناسب است؟

- ۱) از برگ چون صحیفه بنوشته شد زمین
- ۲) سفر گزیدم و بسیار خون دل خوردم
- ۳) پدر را نیاید که داند پسر
- ۴) ببوشید سهراب خفتان جنگ

وز ابر چون صلیبه سیمین شد آسمان (صلایه: سنگی پهن و هموار)
چو در مصیبت سهراب، رستم دستان
که بندد دل و جان به مهر پدر
نشست از بر چرمه سنگ رنگ

۸۵۳. نوع ادبی و تصویر کدام شعر با بیت «روز چو شمعی به شب، زودرو و سرفراز / شب چو چراغی به روز، کاسته و نیم‌تاب» متناسب دارد؟

- ۱) گذشت روزگاران بین که دوران شباب ما
- ۲) نهنگ صبح لب بگشود و دزدیدند سر پیشش
- ۳) در شب گور تو چون روز چراغی گردد
- ۴) شبی چون شبه روی شسته به قیر

در این سیلاب غم دسته‌گلی شاداب را ماند
هزاران سیمگون ماهی در این سیماب‌گون دریا
هر سخن کز پی آن شمع منور گویی
نه بهرام پیدا نه کیوان نه تیر

۸۵۴. کدام بیت با بیت «گاهی که سنگ حادثه از آسمان رسد / اول بلا به مرغ بلند آشیان رسد» تناسب مفهومی دارد؟
 (۱) فیض مردان در زمان بی‌خودی افزون‌تر است
 (۲) چگونه باز کنم بال در هوای وصال
 (۳) هرچه بر مردم بلا و شدت است
 (۴) آسمان کشتی ارباب هنر می‌شکند

۸۵۵. نوع ادبی و تصویر شعری کدام بیت با بیت «هرگز کسی نداد بدین‌سان نشان برف / گویی که لقمه‌ای است زمین در دهان برف» متناسب است؟
 (۱) چگونه نور به مردم رسد که عین زمین
 (۲) ای سیمگون رخت به سفیدی نشان برف
 (۳) حیات مانده غنیمت شمر که باقی عمر
 (۴) سردمهری لازم چرخ کبود افتاده است

تست ترکیبی (فصل اول)

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۵۶. با توجه به بیت زیر، کدام توضیح درست است؟

«غنچه گوئی شاهد گل‌روی سوسن‌بوی ماست
 کز لطافت در دهان او نمی‌گنجد سخن»
 (۱) پایه‌های آوایی این بیت ۴ تایی ۴ تایی جدا می‌شوند و «روی سوسن» پایه آوایی چهارم این بیت است.
 (۲) این بیت با بیت «از خامشی دهن غنچه پر ز زر شده است / سکوت جایزه دارد چرا نمی‌گیری» متناسب است.
 (۳) در این بیت سه تشبیه وجود دارد، که دو تا از آن‌ها بلیغ و یکی گسترده است.
 (۴) محتوای بیت با مضامین قرن‌های هفتم تا نهم ارتباطی ندارد و بیت دارای آرایه «جناس ناهمسان» از نوع اختلافی است.

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۵۷. با توجه به دو بیت زیر کدام گزینه نادرست است؟

«مگس‌وار از سر خوان وصال خود مران ما را
 نشان آب حیوان کز دهان خضر می‌جستم»
 «نه مهمان توام آخر به خوان روزی بخوان ما را
 دهانت می‌دهد اینک به زیر لب نشان ما را»
 (۱) در این دو بیت، سه تشبیه وجود دارد و در بیت اول جناس تام نیز مشاهده می‌شود.
 (۲) پایه‌های آوایی سوم هر دو بیت به ترتیب «وصال خد» و «دهان خضر» است.
 (۳) در بیت اول هیچ هجای کشیده‌ای مشاهده نمی‌شود و در بیت دوم فقط یک هجای کشیده وجود دارد.
 (۴) ابیات ردیف دارند و قافیه آن‌ها طبق قاعده ۲ و حرف روی «ن» است.

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۵۸. با توجه به دو بیت زیر از سعدی، همه گزینه‌ها درست است، به جز:

الف) ماه است رویت یا ملک قن‌داست لعلت یا نمک
 ب) بکن پنبه غفلت از گوش هوش
 (۱) در بیت اول «پنج» تشبیه و در بیت دوم «یک» اضافه تشبیهی وجود دارد.
 (۲) شاعر ابیات با بیت «هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد / هر که محرابش تو باشی سر ز خلوت برنیارد» یکسان است.
 (۳) تعداد پایه‌های آوایی هر دو بیت برابر است، اما هجاهای هر پایه در بیت «ب» کمتر است.
 (۴) بیت «الف» هیچ‌گونه قافیه‌ای ندارد و بیت «ب» طبق قاعده ۲ قافیه شده است.

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۵۹. با توجه به بیت زیر، کدام توضیح نادرست است؟

«شمع دل افروختیم عود روان سوختیم
 گنج غم اندوختیم با غم دل ساختیم»
 (۱) پایه‌های آوایی این بیت ۴ تایی و ۳ تایی جدا می‌شوند و در بیت مجموعاً ۸ هجای کوتاه وجود دارد.
 (۲) دو اضافه تشبیهی در بیت وجود دارد و مفاهیم عمیق عرفانی و آسمانی در آن مشاهده می‌شود.
 (۳) این بیت با بیت «پروانه جان ما روان سوخت / چون آتش عشق زد زبانه» هم‌مفهوم است.
 (۴) این بیت دارای قافیه درونی، طبق قاعده ۲ (مصوت + صامت + صامت) همراه با حروف الحاقی است.

(پلاس ۱۴۰۴)

۸۶۰. با توجه به بیت زیر کدام گزینه کاملاً درست است؟

«اصل تویی من چه کسم آینه‌ای در کف تو
 هر چه نمایی بشوم آینه ممتحنم»
 (۱) این بیت با بیت «ما چو چنگیم و تو زخمه می‌زنی / زاری از ما نه، تو زاری می‌کنی» تناسب مفهومی دارد.
 (۲) پایه‌های آوایی این بیت ۴ هجایی هستند و پایه آوایی دوم و هفتم این بیت به ترتیب «من چ ک سم» و «وم آ ی ن» است.
 (۳) در این بیت «وجه‌شبه» مشاهده نمی‌شود و فاقد «قافیه درونی» است.
 (۴) این بیت با مصراع «من مانده‌ام مهجور از او دل‌خسته و رنجور از او» هم‌وزن است.

اختیارات شاعری (۲): وزنی

بیا این درس رو به دو بخش تقسیم کنیم، یه بخش، تستایی که با راهکارهای نسبتاً ساده حل میشه و بهتره از تقطیع استفاده کنی، حتی اگه می‌توننی، وزنا رو با خوندن پیدا کن. دسته بعدی همیشه تستایی که نکته‌دارتره و با روشای تستی و بازاری سخته حل بشن. خوشبختانه تو کنکور علاوه بر دسته دوم، از دسته اول هم سؤال میاد و زیاد هم پیش میاد که ازش سؤال بدن. ما هم تو تستا و درسنامه به این مدل تستا اشاره می‌کنیم. آقا من می‌خوام تستای اختیار رو تو کنکور جواب ندم، چون خیلی سخته! حتی ما می‌گیم که اگه خدای نکرده (توی اسفند و فروردین) به اینجا رسیدی که تستای اختیار کنکور رو بزنی، حداقل این تستای ساده رو بلد باش که اگه تو کنکور اومد، جواب بدی. دسته دوم حرفه‌ای‌تره و نیاز به تسلط روی وزنا داره: پس مجدد یادت باشه که برای حل دسته دوم تستا، باید بری درسای عروض یازدهم و درس ۲ دوازدهم رو مرور کنی و بعدش بیای سراغ این دسته از تستا. (البته بعضی از وزنا هستن که تأثیری تو این اختیارا نداره و فقط اختیار هجای پایانی رو می‌پذیرن، مثل تکرار «فعلون»، «فاعلاتن»، «مفاعیلن»، «مستفعلن» و وزن دوری «مستفعلن فعلون». این وزنا هم قابل شما رو نداره، خیلی سخته نیستند که اصلاً تمرین خاصی بخوان.) دست آخر هم یه سری تستای ترکیبی وجود داره که کسی توش موفقه که بتونه اختیار درستی رو انتخاب کنه. خیلی وقتا این تستا با بررسی یکی از اختیارا حل میشه یا حداقل دو تا گزینه رد میشه: پس حتماً به روش حلی که برات میاریم توجه کن.

اختیارات وزنی

در درس پنجم یاد گرفتیم که شاعر بنا به ضرورت و طبق اختیارات زبانی می‌تواند در تلفظ شعر تغییری ایجاد کند. حالا باید دسته دوم اختیارات یعنی اختیارات وزنی را بررسی کنیم. اختیارات وزنی آن دسته از اختیاراتی هستند که شاعر طبق آن، تغییراتی اندک در وزن شعر ایجاد می‌کند. اختیارات وزنی ۴ نوع هستند:

آموزش و تمرین سماعی

- ۱ بلند بودن هجای پایانی مصراع
- ۲ آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن
- ۳ ابدال
- ۴ قلب

حواستون باشه: این ترتیبی که در بالا اومده، اهمیت زیادی داره. اگه تو تستای ترکیبی اختیارات می‌خوای سریع‌تر به نتیجه برسی، بر اساس این ترتیب، سراغ گزینه‌ها برو: یعنی اول اختیار «بلند بودن هجای پایانی» رو تو همه ابیات بررسی کن، بعد اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» و بعد «ابدال» و آخر از همه «قلب». این‌طوری راحت‌تر می‌توننی بعضی گزینه‌ها رو حذف کنی و بین گزینه‌های باقی‌مونده زودتر به نتیجه برسی.

حالا وقتش رسیده که بریم سراغ تک‌تک این اختیارات:

«اختیار بلند بودن هجای پایانی مصراع»

اصولاً هجای پایانی مصراع‌ها باید بلند (-) باشد، اما گاهی به جای هجای بلند، شاعر از هجای کوتاه (U) یا کشیده (U-) استفاده می‌کند. در این صورت، طبق اختیار باید هجای کوتاه یا کشیده را بلند به حساب بیآوریم.

حواستون باشه: برای تشخیص این اختیار باید هجاهای آخر هر دو مصراع رو بررسی کنیم. اگه هر کدوم کوتاه یا کشیده بود، اختیار داریم:

- خیال تیغ تو با ما حدیث تشنه و آب است   اسیر خویش گرفتی بکش چنان که تو دانی
- ◀ هجای آخر مصراع اول «بست» هجای کشیده است. در نتیجه این هجا را باید بلند در نظر بگیریم، اما مصراع دوم اختیاری ندارد.
- ای گل خوش‌نسیم من بلبل خویش را مسوز   کز سر صدق می‌کند شب همه شب دعای تو
- ◀ هجای آخر مصراع اول «سوز» و هجای آخر مصراع دوم (ت) به ترتیب، هجای کشیده (U-) و کوتاه (U) هستند. در نتیجه، هر دو هجا را باید بلند (-) در نظر بگیریم.
- به عمری یک نفس با ما چو بنشینند برخیزند   نهال شوق در خاطر چو برخیزند بنشانند
- ◀ هجای آخر مصراع اول «زند» و هجای آخر مصراع دوم «نند» هر دو، هجای کشیده (U-) هستند. در نتیجه هر دو هجا را باید بلند (-) در نظر بگیریم.

☆ **خواستون باشه:** «ن» ساکن بعد از مصوت بلند تو تقطیع حذف میشه. در نتیجه تو کلماتی مثل «درختان، چوبین، دون و...» هجای آخر به دلیل حذف «ن» ساکن، از ابتدا بلنده و هیچ اختیاری نداریم:

شَب صَحبتِ غَنیمتِ دَان و دَادِ خُوشدَلی بَسْتان که مَهتابی دَل افروزِ اسْت و طَرَفِ لالَه زاری خُوش

◀ هجای آخر مصراع اول «تان» بلند است و هیچ اختیاری ندارد: چراکه «ن» ساکن بعد از مصوت بلند حذف می‌شود.

🗨 **نکته:** در اوزان دوری یا اوزان همسان دولختی، هر مصراع در حکم یک بیت و هر نیم‌مصراع در حکم یک مصراع است، پس هجای آخر هر نیم‌مصراع هم اگر کوتاه (U) یا کشیده (L) بود، بر اساس اختیار «بلند بودن هجای پایانی»، باید آن را هجای بلند (-) در نظر بگیریم.

💡 **یادآوری:** یکی از راه‌های تشخیص اوزان دوری از غیر آن‌ها، توجه به مکثی است که در نیمه مصراع وجود دارد: پس اگر مصراعی در میانه خود، مکث داشت و از دو قسمت هم‌وزن تشکیل می‌شد، وزن دوری است و چنانچه هجای پایان نیم‌مصراع آن کوتاه یا کشیده بود، اختیار «بلند در نظر گرفتن هجای پایانی مصراع» برای آن اعمال می‌شود.

کشتی شکستگانیم ای باد شرطه بر خیزر باشد که باز بینیم دیدار آشنا را

◀ در میانه مصراع‌ها یعنی بعد از کلمه «شکستگانیم» در مصراع اول و بعد از کلمه «بینیم» در مصراع دوم مکثی وجود دارد و مصراع‌ها از دو بخش مساوی تشکیل می‌شوند، پس وزن دوری است: بنابراین اختیار ممکن است در پایان نیم‌مصراع نیز وجود داشته باشد. هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها (نیم، نیم) و هجای پایانی مصراع اول (خیزر) اختیار «بلند بودن هجای پایانی» را دارند.

سلسله موی دوست حلقه دام بلاست هر که در این حلقه نیست فارغ از این ماجراست

◀ در این بیت هم مثل بیت قبل، در پایان نیم‌مصراع‌ها یعنی بعد از کلمه «دوست» در مصراع اول و بعد از کلمه «نیست» در مصراع دوم، مکث وجود دارد و وزن بیت دوری است: پس علاوه بر پایان مصراع‌ها، هجای پایانی نیم‌مصراع هم ممکن است اختیار داشته باشد. هجای پایانی نیم‌مصراع‌ها (دوست و نیست) و هجای پایانی مصراع‌ها (لاست و راست) کشیده هستند و چهار بار اختیار «بلند بودن هجای پایانی» را داریم.

◀ اختیار آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن

در آن دسته از وزن‌هایی که با رکن «فعلاتن» شروع می‌شوند، شاعر می‌تواند به جای رکن «فعلاتن» اول مصراع، رکن «فاعلاتن» بیاورد، اما عکس آن درست نیست: پس این اختیار در وزن‌هایی اتفاق می‌افتد که با «فعلاتن» شروع می‌شوند و ممکن است در رکن اول هر دو مصراع هم دیده شود. شرایط این اختیار در زیر آمده است. آن‌ها را به خاطر بسپار:

1 **وزن‌های ممکن:** این اختیار فقط در چهار وزن از وزن‌هایی که خواندیم ممکن است اتفاق بیفتند. پس این وزن‌ها را یاد بگیر. اگر بیتی خارج از این وزن‌ها بود، اصلاً امکان داشتن این اختیار را ندارد.

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن
فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
فعلاتن فعلاتن فعلن
فعلاتن مفاعلتن فعلن

2 **فقط رکن اول:** این اختیار فقط نسبت به رکن اول مصراع اعمال می‌شود: یعنی رکن دوم و سوم و... نمی‌توانند این اختیار را داشته باشند، اما رکن اول مصراع اول و رکن اول مصراع دوم، هر دو ممکن است دارای این اختیار باشند. به عبارت دیگر، ممکن است مصراع اول یا مصراع دوم یا هر دو مصراع بیت این اختیار را داشته باشند.

بیت‌های زیر را ببین:

همچو حافظ غریب در ره عشق به مقامی رسیده‌ام که مپرس

پایه‌های آوایی	هَم	جُ	حَا	فِظ	غَ	رِیب	دَر	زَ	هَ	عِشَق
	بَ	مَ	قَا	مِی	رِ	سِی	اَم	کِ	مَ	پُرس
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	U	-	U	U	U	✱
	U	U	-	-	U	-	U	U	U	✱
وزن	فعلاتن			مفاعلتن			فعلن			

◀ وزن این بیت، «فعلاتن مفاعلتن فعلن» است که شاعر به جای رکن «فعلاتن» در اول مصراع اول، «فاعلاتن» آورده و از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» استفاده کرده است.

سینه از آتش دل در غم جانانه بسوخت آتشی بود در این خانه که کاشانه بسوخت

پایه‌های آوایی	سی	ن	اَز	ا	ت	ش	دل	دَر	غ	م	جا	نا	ن	ب	سوخت
	ا	ت	شی	بود		ذ	رین	خا	ن	ک	کا	شا	ن	ب	سوخت
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	سوخت
	-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	سوخت
وزن	فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن		

وزن این بیت، «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن» است که شاعر به جای رکن «فاعلاتن» اول هر دو مصراع، رکن «فاعلاتن» آورده و دو بار از اختیار آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن استفاده کرده است.

تشخیص اختیار آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن

برای تشخیص راحت‌تر و سریع‌تر این اختیار در سؤالات و تست‌ها مراحل زیر را اجرا کن. این طور می‌توانی بیت‌هایی را که خیلی بی‌ربط هستند، کنار بگذاری و وقتت را صرف بیت‌های مشکوک‌تر بکنی. مراحل زیر را ببین:

۱ قدم اول: اگر بیتی دارای این اختیار باشد، حداقل یکی از مصراع‌های آن باید با رکن «فاعلاتن: -U-» شروع شده باشد. در نتیجه، لاقل یکی از مصراع‌های بیت باید با هجای بلند (-) شروع شود و اگر هجای اول هر دو مصراع کوتاه (U) باشد، بدیهی است که این اختیار را نمی‌توانیم داشته باشیم: پس اگر با سؤال یا تستی مواجه شدی و هجای اول هر دو مصراع آن کوتاه بود، وقت را تلف نکن، این بیت، این اختیار را ندارد. (در این مرحله، بیت را به صورت کامل تقطیع نمی‌کنی و فقط هجای اول را می‌بینی.)

۲ قدم دوم: در این مرحله باید داشتن اختیار را بررسی کنیم. کافی است ۲ رکن اول بیت را بررسی کنیم تا به جواب برسیم: ۱- «فاعلاتن فاعلاتن» ← اختیار ۲- «فاعلاتن مفاعله فعلن» ← اختیار ۳- «فاعلاتن فاعلاتن» ← بدون اختیار
حالا مراحل بالا را در بیت‌های زیر اجرا می‌کنیم:

بیت تو نفس هواپرور توسط که به صد گونه خطا رهبر توسط

هجای اول هر دو مصراع کوتاه است: پس این بیت اختیار آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن را نمی‌تواند داشته باشد و نیازی به تقطیع نیست.

بیت خود را بشکن خوار و ذلیل نامور شو به فتوت چو خلیل

قبل از تقطیع می‌بینیم که هجای اول مصراع دوم بلند است و می‌توانیم قدم بعدی را برداریم. مصراع دوم را که با هجای بلند شروع شده بررسی می‌کنیم: نام و ر شو / ب ف ت و ت: فاعلاتن فاعلاتن ← اختیار دارد.

در دلم هیچ نیاید مگر اندیشه وصلت تو نه آنی که دگر کس بنشیند به مکانت

قبل از تقطیع می‌بینیم که هجای اول مصراع اول بلند بوده و می‌توانیم قدم بعدی را برداریم. دو رکن مصراع اول را تقطیع می‌کنیم: «در دلم هی / ج ن یا ید- فاعلاتن فاعلاتن» پس اختیار دارد.

حواستون باشه: در صورتی که وزن از تکرار رکن «فاعلاتن» به دست اومده باشه، اختیار آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن نداریم: پس صرف دیدن رکن اول نشون‌دهنده اختیار نیست.

بشنو از نی چون حکایت می‌کند وز جدایی‌ها شکایت می‌کنند

پایه‌های آوایی	بش	ن	اَز	نی	چُن	ح	کا	یت	می	ک	ند	
	وَز	ج	دا	یی	ها	ش	کا	یت	می	ک	ند	
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	
	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	
وزن	فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلاتن		

درست است که رکن اول دو مصراع، «فاعلاتن» است، اما اختیار آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن نداریم: چراکه وزن از تکرار «فاعلاتن» به دست آمده، نه «فاعلاتن».

«اختیار ابدال»

شاعر با استفاده از اختیار ابدال، می‌تواند به جای دو هجای کوتاه کنار هم (UU) در هر جای بیت، یک هجای بلند (-) بیاورد، اما عکس آن صادق نیست. مثال زیر را ببین:

که شنیدی که برانگیخت سمند غم عشق   که نه اندر عقبش گرد ندامت برخاست

پایه‌های آوایی	ک	ش	نی	دی	ک	ب	رَن	گیخت	س	مَن	د	غ	م	عشق
	ک	ش	ن	د	غ	ق	بش	گَر	د	ن	د	مَت	بَر	خاست
نشانه‌های هجایی	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	U
	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	-	U
وزن	فعلاتن			فعلاتن			فعلاتن			فعلاتن			فعلِن	

وزن این بیت، «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» است. شاعر به جای رکن «فعلِن: UU-» آخر مصراع دوم، رکن «فعلُن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU) یک هجای بلند (-) آورده است. هجای دوازدهم مصراع اول هم بنا به اختیار زبانی، باید بلند به حساب آید.

نکته: ۱ شاعر در هر وزنی که دو هجای کوتاه کنار همدیگر داشته باشد، می‌تواند این اختیار را اعمال کند. البته اختیار ابدال معمولاً در چهار رکن عروضی زیر اتفاق می‌افتد. این ارکان در هر وزنی که به کار رفته باشند، ممکن است اختیار شاعری ایجاد کنند.

۱. فعلِن (UU-) **بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند** **فَع لِن (-)**

۲. فعلاتن (UU-) **بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند** **مفعولن (-)**

۳. مفتعلن (UU-) **بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند** **مفعولن (-)**

۴. مستفعل (UU-) **بعد از اعمال اختیار و تبدیل دو هجای کوتاه به یک هجای بلند** **مفعولن (-)**

۲ ابدال در رکن «فعلِن» آخر مصراع، یکی از رایج‌ترین موارد استفاده از این اختیار است: پس برای تشخیص ابدال، ابتدا ابدال در رکن آخر را بررسی کن.

«ابدال در رکن «فعلِن»»

در اوزانی که رکن پایانی‌شان «فعلِن» است، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار همدیگر (UU)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «فعلِن»، رکن «فعلُن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «فعلِن: UU-» نام‌گذاری کنیم نه «فعلُن: -».

ز روی دوست دل دشمنان چه دریابد؟   چراغ مرده کجا شمع آفتاب کجا؟

پایه‌های آوایی	ز	رو	ی	دوست	د	ل	دُش	م	نا	چ	دَر	یا	بَد
	چ	را	غ	مُر	د	جَا	شَم	ع	اَف	اَب	تَاب	کُ	جَا
نشانه‌های هجایی	U	U	U	-	U	-	-	U	-	U	-	-	-
	U	U	U	-	U	-	-	U	-	U	-	U	U
وزن	مفاعِلن			فعلاتن			مفاعِلن			فعلِن			

وزن این بیت، «مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعلِن» است. شاعر به جای رکن «فعلِن: UU-» آخر مصراع اول، رکن «فعلُن: -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است.

شـرمش از چشم می‌پرستان باد   نرگس مسست اگر بروید باز

پایه‌های آوایی	شَر	م	شُر	چش	م	می	پ	رَس	تا	باد
	نَر	مِ	سِ	مَس	ت	مِر	ب	رَو	یَد	باز
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	U	-	U	-	-	U
	-	U	-	-	U	-	U	-	-	U
وزن	فَاعلاتن			مفاعِلن			فعلِن			

وزن این بیت، «فعلاتن مفاعِلن فعلِن» است. شاعر به جای رکن «فعلِن: UU-» آخر هر دو مصراع، رکن «فعلُن: -» آورده است؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (UU)، یک هجای بلند (-) آورده است. شاعر در رکن اول هر دو مصراع هم از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فعلاتن» استفاده کرده است. هجای سوم مصراع دوم هم بنا به اختیار «بلند تلفظ کردن هجای کوتاه»، باید بلند به حساب آید.

★ **حواستون باشه:** همون طور که می‌بینی، ممکنه این اختیار در هر دو رکن «فعلن» آخر مصراع‌ها اتفاق بیفته. کلاً محدودیتی در مورد این اختیار نداریم. شاعر به جای هر دو هجای کوتاه کنار هم می‌تونه به هجای بلند بپاره.

اختیارهایی که تا الان خواندی در بسیاری ابیات پیدا می‌شوند و تست‌های بسیاری از آن‌ها طرح شده. حتی گاهی می‌پرسند در کدام بیت ۳ نوع اختیار وزنی وجود دارد؟ در این شرایط هم منظور طراح همین ۳ اختیاری است که تا الان خواندی: ۱ بلند بودن هجای پایانی ۲ فاعلاتن اول مصراع ۳ ابدال (آوردن «فع لن» به جای «فعلن»). پیدا کردن این اختیارها هم به سرعت می‌تواند اتفاق بیفتند. یک مثال ببین:

ماهیم این هفته برون رفت و به چشمم سالی است ← هجای پایانی دارد. فاعلاتن
حال هجران تو ندانی که چه مشکل حالی است ← هجای پایانی دارد. فاعلاتن
 فح (ابدال) لن

؟ نمونه تست:

در کدام گزینه هر سه اختیار «بلند بودن هجای پایانی»، «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» و «ابدال» دیده می‌شود؟
 ۱ بندهوار آمدم به زنه‌ارت   که ندارم سلاح پیکارت
 ۲ غیرتم هست و اقتدارم نیست   که بپوشم ز چشم اغیارت
 ۳ نه چنان در کمند پیچیدی   که مخلص شود گرفتارت
 ۴ تو بدین هر دو چشم خواب‌آلود   چه غم از چشم‌های بیدارت

تست را چطور حل کنیم؟

۱ با ترتیبی که بیان شد پیش می‌رویم ۲ جاهای حساس بیت را تقطیع می‌کنیم

۱ بندهوار آمدم به زنه‌ارت   که ندارم سلاح پیکارت
 فاعلاتن   فح (ابدال) لن
 ۲ غیرتم هست و اقتدارم نیست   که بپوشم ز چشم اغیارت
 فاعلاتن   فح (ابدال) لن
 ۳ نه چنان در کمند پیچیدی   که مخلص شود گرفتارت
 فاعلاتن ندارد   فح (ابدال) لن
 ۴ تو بدین هر دو چشم خواب‌آلود   چه غم از چشم‌های بیدارت
 فاعلاتن ندارد   فح (ابدال) لن

بنابراین گزینه «۲» درست است.

🗨 **نکته:** در سایر ابدال‌ها در وسط مصراع ۴ یا ۵ خط پشت سر هم پیدا می‌شود. به مثال‌ها دقت کن.

۲ **ابدال در رکن «فاعلاتن»**

در اوزانی که رکن عروضی «فاعلاتن» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار همدیگر (U)، یک هجای بلند (-) بیاید: یعنی شاعر به جای رکن «فاعلاتن»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «فاعلاتن: U-U-» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: - - -».

مرا گناه نباشد نظر به روی جوانان   که پیر دانند مقدار روزگار جوانی

پایه‌های آوایی	م	را	گ	ناه	ن	با	شد	ن	ظ	ب	رو	ی	ج	وا	نا
	ک	پیر	دا	ند	مق	دا	ر	رو	ز	گا	ر	ج	وا	نی	
نشانه‌های هجایی	U	U	-	U	U	-	U	U	-	U	U	U	U	-	-
وزن	مفاعلتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن	مفاعلتن	فاعلاتن

◀ وزن این بیت، «مفاعلتن فاعلتن مفاعلتن فاعلتن» است. شاعر به جای رکن دوم «فاعلاتن: U-U-» مصراع دوم، رکن «مفعولن: - - -» آورده: یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است.

خارکش پیوری با دلیق درشت پشته خار همی برد به پشته

پایه‌های آوایی		خار	کش	پی	ری	با	دل	قی	دُ	رُشت
		پُش	ت	ی	خار	می	ه	بُرد	ب	پُشت
نشانه‌های هجایی		-	U	-	-	-	-	U	U	U
		-	U	X	U	U	-	U	U	U
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن							

وزن این بیت، «فاعلاتن فاعلاتن فعلن» است. شاعر به جای رکن دوم «فاعلاتن: U-U-» مصراع اول، رکن «مفعولن: - -» آورده، یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است. شاعر در رکن اول هر دو مصراع هم از اختیار «آوردن فاعلاتن به جای فاعلاتن» استفاده کرده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای سوم مصراع دوم باید بلند به حساب بیاید.

۲ ابدال در رکن «مفتعلن»

در اوزانی که رکن عروضی «مفتعلن» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار هم (U)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «مفتعلن»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «مفتعلن: U-U-» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: - -».

بام و هوا تویی و بس نیست روی به جز هوس آب حیات جان تویی صورت‌ها همه سقا

پایه‌های آوایی		با	م	ه	وا	ت	ی	ی	ی	بَس	نِست	ر	وی	پ	جُز	ه	وَس
		ا	پ	خ	یا	ت	جای	ت	ی	ی	صو	رَت	ها	ه	م	س	قا
نشانه‌های هجایی		-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	U	U	U	-	U	-
		-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	-	-	U	X	U	-
وزن	مفتعلن	مفاعِلن	مفتعلن														

وزن این بیت «مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن» است. شاعر به جای رکن «مفتعلن: U-U-» در میان مصراع دوم، رکن «مفعولن: - -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است. هجای سیزدهم مصراع دوم هم بنا به اختیارات زبانی باید بلند در نظر گرفته شود.

گویی بَطّ سفید جامه به صابون زده‌ست کبک دری ساق پای در قدح خون زده‌ست

پایه‌های آوایی		گو	ی	بَطّ	ط	س	فید	جا	م	پ	صا	بو	ز	دست	
		کَب	ک	د	ری	سا	ق	پای	ق	د	ح	خو <td>ز</td> <td>دست</td>	ز	دست	
نشانه‌های هجایی		-	-	-	X	U	X	-	U	U	-	-	U	U	
		-	U	U	-	U	X	-	U	U	X	-	U	U	
وزن	مفتعلن	فاعِلن	مفتعلن												

وزن این بیت، «مفتعلن فاعِلن مفتعلن فاعِلن» است. شاعر به جای رکن اول «مفتعلن: U-U-» مصراع اول، رکن «مفعولن: - -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای چهارم مصراع اول و هجای یازدهم مصراع دوم باید بلند به حساب بیاید. هجای پایان مصراع‌ها و نیم‌مصراع‌ها هم باید بلند در نظر گرفته شود.

۴ ابدال در رکن «مستفعل»

در اوزانی که رکن عروضی «مستفعل» در آن وجود دارد، ممکن است به جای دو هجای کوتاه کنار هم دیگر (U)، یک هجای بلند (-) بیاید؛ یعنی شاعر به جای رکن «مستفعل»، رکن «مفعولن» می‌آورد. حواست باشد که وزن اصلی شعر را باید بر اساس «مستفعل: U-U-» نام‌گذاری کنیم، نه «مفعولن: - -».

یادآوری: وزن‌هایی که با رکن «مستفعل» شروع می‌شوند، به دو صورت دسته‌بندی هجایی می‌شوند. در دسته‌بندی دیگر این وزن‌ها، رکن «مفعول» ابتدای مصراع می‌آید. فرقی نمی‌کند بیت را چه‌طور دسته‌بندی کنی، هر جا دو هجای کوتاه کنار هم داشته باشیم، ممکن است این اختیار اتفاق بیفتد.

گفتی سر خاقانی دارم به سر و چشم ای شوخ برو کز تو کس این دم نپذیرد

پایه‌های آوایی	گُف	تی	سَن	ر	خا	قا	نی	دا	رَم	پ	سَن	رُ	چشم
ای	شوخ	بُ	رُو	کَز	تُ	ک	سین	دَم	نَ	پَ	ذی	رَد	
نشانه‌های هجایی	-	-	U	U	-	-	-	-	-	U	U	U	U
وزن	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل

وزن این بیت، «مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ» است. شاعر به جای رکن دوم «مستفعلُ: - - U / U» مصراع اول، رکن «مفعولن: - - -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است. طبق اختیارات زبانی هم هجای دوازدهم مصراع اول باید بلند به حساب بیاید. این وزن به صورت «مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن: - - U / U - - U / U - - U / U - -» هم دسته‌بندی می‌شود.

زان چشم پر از خمار سرمست پر خون دارم دو دیده پیوست

پایه‌های آوایی	زاین	چش	م	پُ	رَز	خُ	ما	ر	سَر	مست
پُر	خو	دا	رَم	دُ	دی	دِ	پی	وَسْت		
-	-	U	U	U	-	U	-	U	-	U
وزن	مستفعل	مستفعل	فاعلات	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل	مستفعل

وزن این بیت، «مستفعلُ فاعلاتُ مستفعلُ» است. شاعر به جای رکن اول «مستفعلُ: - - U / U» مصراع دوم، رکن «مفعولن: - - -» آورده؛ یعنی به جای دو هجای کوتاه (U)، یک هجای بلند (-) آورده است. البته این وزن به صورت «مفعولُ مفاعلن فَعولن: - - U / U - - U / U - - U / U - -» هم دسته‌بندی می‌شود.

نکته ۱: ارکانی را که معمولاً اختیار ابدال در آنها اتفاق می‌افتند، بررسی کردیم (فعلن، فعاتلن، مفتعلن، مستفعل). همان‌طور که گفتیم، اختیار ابدال در هر وزنی که دو هجای کوتاه کنار هم داشته باشد، می‌تواند اتفاق بیفتد. یکی از وزن‌های دیگری که این اختیار را می‌تواند داشته باشد، وزن «مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل: - - U / U - - U / U - - U / U - -» است که شاعر می‌تواند به جای هجای هفتم و هشتم، یک هجای بلند بیاورد.

نکته ۲: در اکثر وزن‌ها چهار هجای بلند در کنار هم وجود ندارد، بنابراین وجود چهار هجای بلند کنار هم نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال است: پس برای تشخیص سریع ابدال، دنبال چهار هجای بلند کنار هم بگرد: همان‌طور که دیدی در بیت‌های بالا هم آن را رنگی کردیم. البته این قضیه همیشگی نیست.

دل را به تو دادم و نمی‌دانی چون می‌دانم مرا نخواهد شد

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در ابتدای مصراع دوم، چهار هجای بلند (چُن، می، دا، نَم) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

گرد که بادش برود چون شود افتد بر خاک سیه بی‌نوا

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در ابتدای مصراع دوم، چهار هجای بلند (اَف، نَد، بَر، خا) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

پیش آن سنبل مشکین عبیرافشانست سخن نافه تاتار نگویم که خطاست

با خواندن این بیت می‌فهمیم که در پایان مصراع اول، چهار هجای بلند (بی، رَف، شَا، نَت) دیده می‌شود و این نشانه‌ای برای داشتن اختیار ابدال در این قسمت است.

نکته مهم: ابدال‌های غیر از «فعلن» معمولاً با یک «سکته» در خوانش شعر همراه می‌شوند. از این «سکته» می‌توانی برای حل سریع تست استفاده کنی. مثال‌های بالا را مجدد بخوان و سکته را پیدا کن.

نمونه تست:

در کدام گزینه اختیار وزنی «ابدال» دیده می‌شود؟

- ۱) ای همه خوبی تو را پس تو که رایی که را؟
  - ۲) سوسن با صد زبان از تو نشانم نداد
  - ۳) از کف تو ای قمر باغ دهان پرشکر
  - ۴) سرو اگر سر کشید در قد تو کی رسید؟
- ای گل در باغ ما پس تو کجایی کجا؟
گفت رو از من مجو غیر دعا و ثنا
وز کف تو بی‌خبر با همه برگ و نوا
نرگس اگر چشم داشت هیچ ندید او تو را

تست را چطور حل کنیم؟

مرحله اول پیدا کردن ابدال در آخر مصراع (فع لن = -) است. اما این جا این اختیار را نداریم. مرحله دوم این است که در بیت‌ها به دنبال سکتی باشیم هر جا سکتی باشد احتمالاً ابدال است، آنجا را تقطیع می‌کنیم. تا به ۴ یا ۵ خط پشت سر هم برسیم.

توجه: وقتی همه ابیات، هم قافیه (یا قافیه و ردیف) هستند، احتمالاً همه آن‌ها از یک شعر انتخاب شده و هم وزن هستند. با خواندن ابیات باید متوجه بشوی سکتی کجاست. ابتدای بیت دوم سکتی دارد و آن را تقطیع می‌کنیم.

سو سن با صد ز بان ← ۴ خط اول مصراع وجود دارد، حتماً ابدال است.
- U - - -

بنابراین گزینه «۲» درست است.

اختیار قلب

شاعر می‌تواند بنا به ضرورت و با توجه به اختیار قلب، یک هجای بلند و کوتاه کنار هم را در مصراع جابه‌جا کند: به عبارت دیگر شاعر می‌تواند به جای «هجای بلند + هجای کوتاه: -U»، «هجای کوتاه + هجای بلند: U-» بیاورد و بالعکس: پس اختیار قلب داریم: (U- ↔ -U)

در این اختیار فقط با دو رکن «مفتعلن» و «مفاعله» سروکار داریم و تنها کاربرد این اختیار در مورد همین دو رکن است. شاعر طبق اختیار قلب می‌تواند به جای رکن «مفتعلن: -UU»، رکن «مفاعله: U-U» بیاورد یا برعکس. به این صورت:

مفتعلن (-UU) **یا جابه‌جا شدن هجای اول (-) و هجای دوم (U)** مفاعله (U-U)

مفاعله (U-U) **یا جابه‌جا شدن هجای اول (U) و هجای دوم (-)** مفتعلن (-UU)

بیت‌های زیر را ببین:

دانشش دانش‌وران پیش‌رو کار باد مجلس مشروطه را خدا نگه‌دار باد

پایه‌های آوایی	دا	نِ	شِ	دا	نِش	وَ	را	پیش	زُ	وَ	کار	باد
مَج	لِ	سِ	مَش	رِو	طِ	را	خُ	دا	نِ	گَهِ	دار	باد
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	U	-	-	U	U	-	U	-
وزن	-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
	مفتعلن			فاعلن			مفتعلن			فاعلن		

وزن این بیت «مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله» است. شاعر در رکن سوم مصراع دوم، به جای «مفتعلن: -UU»، رکن «مفاعله: U-U» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیار زبانی، هجای یازدهم مصراع اول باید بلند تلفظ شود. هجای پایانی دو مصراع هم باید بلند در نظر گرفته شود.

نکته: اختیار قلب معمولاً (همیشه نه‌ها... معمولاً این‌طوریه) در وزن‌های زیر اتفاق می‌افتد. این وزن‌ها را یاد بگیر تا در سؤالاتی که از اختیار قلب می‌پرسند، سریع‌تر به جواب برسی:

۱) مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن (-UU- / -UU- / -UU- / -UU-)

۲) مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله (-U- / -UU- / -U- / -UU-)

۳) مفتعلن مفاعله مفتعلن مفاعله (-U-U / -UU- / -U-U / -UU-)

۴) مفتعلن مفتعلن فاعله (-U- / -UU- / -UU- / -UU-)

این اختیار در مورد هر کدام از ارکان گفته شده، می‌تواند اتفاق بیفتد و در یک بیت ممکن است یک‌بار یا بیشتر اختیار قلب داشته باشیم. فقط اگر در وزنی، هیچ‌کدام از دو رکن «مفتعلن» و «مفاعله» وجود نداشت، این بیت نمی‌تواند اختیار قلب داشته باشد.

دو بیت زیر را ببین و اختیارات را مشخص کن:

پیر خرد پیش تو چو طفل زانو زده گاه غصب با پلنگ پنجه به نیرو زده

پایه‌های آوایی	پی	رِ	خِ	زِد	پی	شِ	تُ	چُ	طِفَل	زَا	نِو	دِ
گَا	هَ	غَ	صَب	بَا	پَ	لَنگ	پَن	چَ	بَ	نِی	رِو	دِ
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-
وزن	-	U	U	-	U	-	U	U	-	U	-	U
	مفتعلن			فاعلن			مفتعلن			فاعلن		

وزن این بیت، «مفتعلن فاعله مفتعلن فاعله» است. شاعر در رکن سوم مصراع اول به جای «مفتعلن: -UU»، «مفاعله: U-U» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است: همچنین هجای پایانی نیم‌مصراع و مصراع‌ها هم باید بلند در نظر گرفته شود.

دست کسی بر نرسد به شاخ هویت تو   تا رگ نخلیت او ز بیخ و بن برکنی

دَس	تِ	کِ	سِ	بُر	نَ	رِ	سَد	بِ	شَا	خِ	هُو	وِی	یِ	تِ	تُ
تا	ز	مِی	نَخ	لی	یِ	تِ	او	زِ	بِی	خُ	بُن	بُر	نَ	کَ	نی
-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	U
-	U	U	-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-
وزن	مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن			مفتعلن		

وزن این بیت، «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است. شاعر در رکن سوم هر دو مصراع، به جای «مفتعلن: -U-U-»، «مفاعِلن: U-U-» آورده و دو بار از اختیار قلب استفاده کرده است.

📌 **حواستون باشه:** گاهی شاعر اختیار قلب و اختیارات زبانی رو تو به رکن به کار می‌بره:

گنبد پر شده فرود تو باد   همچو بهشت از زیر گنبدی

گُن	بِ	دِ	بُر	شُ	دِ	فُ	رُ	دِ	تُ	بَاد		
هم	چُ	بِ	هَش	تُر	زِ	بِ	رِ	مُن	بِ	دی		
-	U	U	-	U	U	U	-	U	U	U		
-	U	U	-	U	U	U	-	U	U	-		
وزن	مفتعلن			مفتعلن			فاعِلن			فاعِلن		

وزن این بیت، «مفتعلن مفتعلن فاعِلن» است. شاعر در رکن دوم مصراع اول، به جای «مفتعلن: -U-U-»، «مفاعِلن: U-U-» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیارات شاعری زبانی هم، هجای ششم و نهم مصراع اول و هجای هشتم مصراع دوم باید بلند در نظر گرفته شود تا این هجاها با هجای متناظر در وزن مطابقت داشته باشند. هجای پایانی مصراع اول هم باید بلند در نظر گرفته شود.

سینه خاقانی و غم، تا نزند ز وصل دم   دعوی عشق و وصل هم، تا ز سگان کیست او

بِی	نِ	یِ	خَا	قَا	نِی	یِ	غَم	تَا	نَ	زَ	نَد	زِ	وَصَل	دَم	
دَع	وِی	یِ	عِش	قُ	وَصَل	وَصَل	هَم	تَا	زِ	سَ	گَا	نِ	کِیست	او	
-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	U	U	-	
-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	U	U	-	
وزن	مفتعلن			مفاعِلن			مفتعلن			مفاعِلن			مفاعِلن		

وزن این بیت، «مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن» است. شاعر در رکن دوم مصراع اول، به جای «مفاعِلن: U-U-»، «مفتعلن: -U-U-» آورده و از اختیار قلب استفاده کرده است. بنا به اختیارات شاعری زبانی هم، هجای ششم مصراع اول و هجای دوم مصراع دوم باید کوتاه در نظر گرفته شود.

🔍 **نمونه تست:**

در کدام مصراع اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

- (۱) برشوم از نشاط دل وقت سحر به منظره
- (۲) دل بر گرفت از من بتم یکبارگی
- (۳) گر نتواند که مرد سخن به پایان برد
- (۴) در سر باده می‌کنم هستی خویش هر زمان

تست را چطور حل کنیم؟

اختیار قلب راهی جز تقطیع هجایی یا جداسازی پایه‌های آوایی نداره. باید بدون اتلاف وقت فوراً پایه‌های آوایی رو جدا کنی. فقط یادت باشه اولش مصراع رو نصف کن که پایه‌ها رو بهتر جدا کنی.

بررسی گزینه‌ها با شیوه‌های مختلف:

گزینه ۱ بر شَو و مز / نِ شَا طِ دل // وق تِ سِ حَر / بِ مَن ظَر
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
 -UU- -UU- -U-U -U-U ← وزن مرتب است.

گزینه ۲ دل بر گِ رِف ← مستفعلن است و قلب ندارد.

گزینه ۳ مَر نَ تَ وَا اَنَد کِ مَر د // سِ خَن بِ پَا / یَا نِ بَ رَد
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
 -UU- -UU- -U-U -U-U ← مفتعلن فاعلن مفاعلن فاعلن

وزن را خراب کرده، باید مقتعلن می‌بود.

گزینه ۴ دَر سِ رِ بَا / دِ مِ کُ نِم // هِ سِ تِ یِ خِی / شِ هَر زَ مَان
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
 -UU- -UU- -U-U -U-U ← ترتیب مفتعلن‌ها و مفاعلن‌ها درست است.

بنابراین گزینه ۴ درست است.

قرابت معنایی

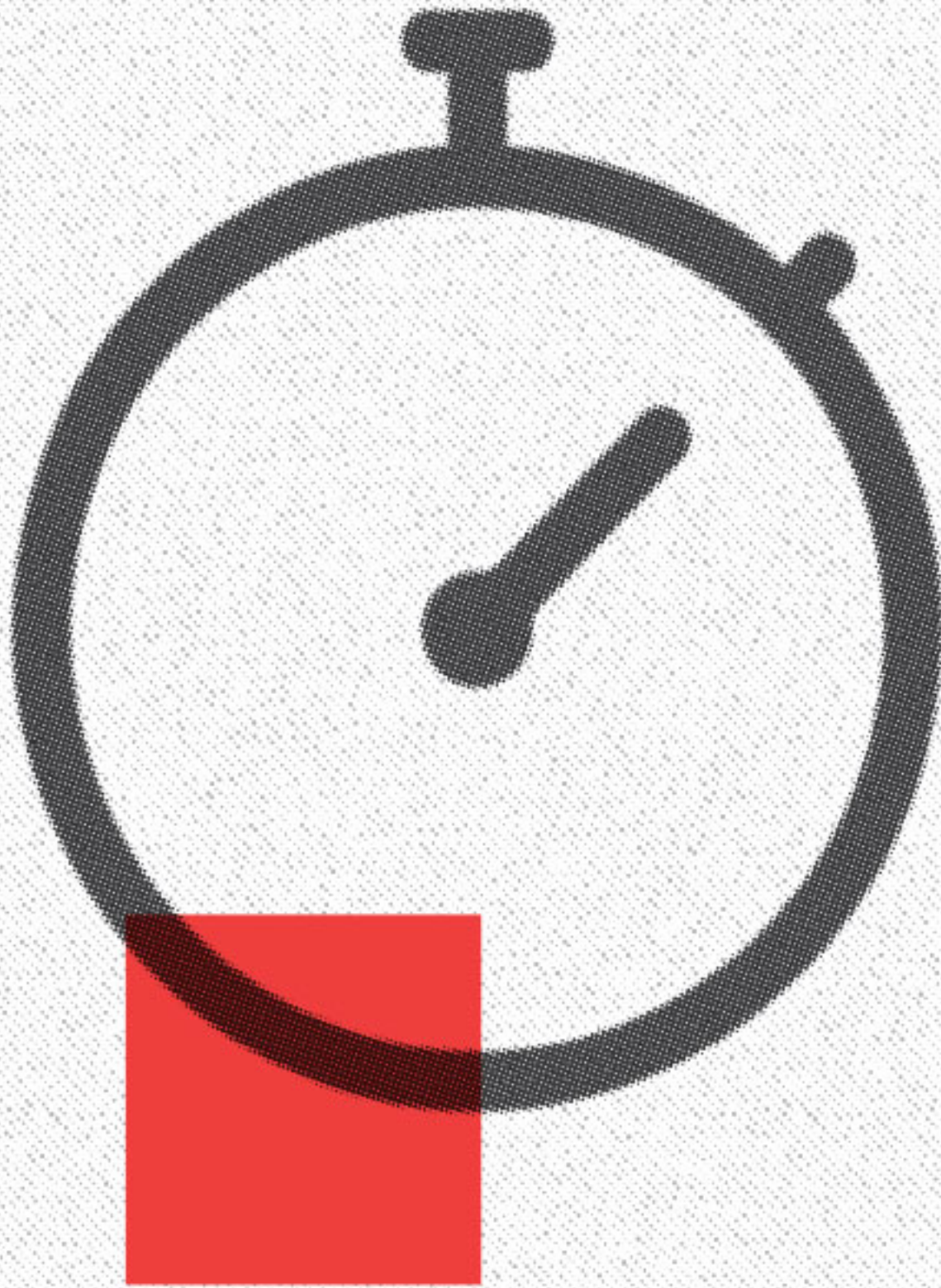

ابیات مهم درس

- سرو را مانی ولیکن سرو را رفتار نه ماه را مانی ولیکن ماه را گفتار نیست
 «سعدی»
معنی: جناب سعدی به معشوق می‌گه: مثل سرو هستی اما سرو نمی‌تونه راه بره، مانند ماه هستی ولی ماه نمی‌تونه صحبت کنه؛ معشوق از سرو و ماه زیباتره؛ همه ابیاتی که زیبایی معشوق رو برتر از پدیده‌های دیگه می‌دونه، با هم قرابت دارن. ← «یار، زیباتر از پدیده‌های طبیعت»
- چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن‌شناس نه‌ای جان من خطا اینجاست
 «حافظ»
معنی: قبلاً این بیت رو داشتیم؛ وقتی اهل دل حرفی می‌زنن، تو نگو اشتباهه، بلکه تو حرفشون رو درست نفهمیدی و خطای تو همینه که نفهمیدی که سخن‌شناس نیستی. باید صحبت اهل دل و اهل معرفت رو درک کنیم. ← «لزوم درک سخنان اهل دل»
- کیسه هنوز فربه است با تو از آن قوی‌دلم چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری
 «خاقانی»
معنی: کیسه در اینجا استعاره از ظرفیت عشق و عاشقیه. خاقانی می‌گه هنوز ذخیره و ظرفیت عشق وجود داره و برای همین قوی‌دل (خاطر جمع) هستم اما اگه این ظرفیت تموم بشه نمی‌دونم چه خاکی به سرم بریزم. ← «عشق سرمایه و پشتیبان است.»
- تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار که رحم اگر نکند مدعی خدا بکند
 «حافظ»
معنی: حافظ می‌گه کارو به خدا بسپار و خاطرت جمع باشه. مردم و مدعی‌ها رحم نمی‌کنن اما خدا رحم می‌کنه. ← «توکل»
- با که گویم به جهان محرم کو؟ چه خبر گویم با بی‌خبران؟
 «مولوی»
معنی: از نظر عاشق، کسی که عاشقه از اسرار باخبره، اما کسی که عاشق (یا عارف) نیست نمی‌فهمه و محرم نیست. مولوی می‌گه با کی حرف بزیم؟ محرم کجاست؟ با غیر عاشق‌ها همیشه راز و خبری گفت. ← «فقط عاشقان محرم هستند.»
- به وفای دل من ناله برآید چنانک چنبر این فلک شعوده‌گر بگشاید
 «خاقانی»
معنی: خاقانی توی این شعر خیلی ناله و سوز داره. از دست روزگار و آسمان شاکیه (بچه‌ش از دنیا رفته)؛ برای همین به مخاطبان می‌گه بیاین با من همراه شین باهم ناله کنیم و این آسمان رو و این روزگار رو که مثل مار یا اژدها چنبره زده روی سر ما به هم بزیم. ← «اوج غم و ناراحتی از روزگار»
- دلم شکسته‌تر از شیشه‌های شهر شماست شکسته باد کسی کاین چنیمان می‌خواست
 «سپهر محمودی»
معنی: این شعر برای دفاع مقدسه. شاعر به بمباران‌های زمان جنگ و شکستن شیشه‌ها اشاره می‌کنه و دلش شکسته. ← «بمباران شهرهای ایران در زمان جنگ و ناراحتی مردم»

آزمون‌ها

تیپ‌شناسی تست‌های ترکیبی آرایه

تو این بخش، قصد داریم چهار تیپ رایجی رو که تو سؤالات ترکیبی آرایه وجود داره، بررسی کنیم و از هر کدام یه نمونه هم ببینیم تا با آمادگی بیشتر و دید بازتری با تست‌های آرایه مواجه بشیم.

الف) آرایه در گزینه

در این تیپ سؤالات، یک بیت را در صورت سؤال می‌بینی و در هر گزینه، یک یا چند آرایه یک تا پنج آرایه در هر گزینه قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست:

آرایه‌های بیت «تا با کمان ابرو بنشست در کمینم / در خون خویش بنشاند از تیر دل‌نشینم»، کدام است؟

(خارج ۹۸)

۱) استعاره، مجاز، تلمیح، ایهام ۲) تشبیه، جناس، کنایه، ایهام ۳) استعاره، اغراق، جناس، پارادوکس ۴) جناس، تشبیه، ایهام تناسب، مجاز

تست را چطور حل کنیم؟

تشبیه: کمان ابرو (ابرو مانند کمان است). / جناس: کمان و کمین / کنایه: «در خون نشستن» کنایه از کشته شدن / ایهام: دل‌نشین: ۱. در دل فرورفته ۲. مطلوب و دوست‌داشتنی بنابراین گزینه ۲، درست است.

ب) آرایه در سؤال

در این تیپ سؤالات، چند آرایه را در صورت سؤال می‌بینی و در هر گزینه یک بیت. حداقل دو آرایه در صورت سؤال قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست:

۱. در همه ابیات، آرایه‌های «کنایه» و «ایهام»، هر دو، وجود دارند: به‌جز .....

۱) من به بوی توام ای دوست هواخواه بهار	کز نسیمش به دماغم همه بوی تو رسد
۲) ز حسرت لب شیرین هنوز می‌بینم	که لاله می‌دمد از خون دیده فرهاد
۳) من همان روز ز فرهاد طمع ببریدم	که عنان دل شیدا به کف شیرین داد
۴) خیال شهبازی پخت و ناگه شد دل مسکین	خداوندانگه دارش که بر قلب سواران زد

تست را چطور حل کنیم؟

ایهام: — / کنایه: «طمع بریدن» کنایه از ناامید شدن است. / «عنان به کسی دادن» کنایه از اختیار دادن است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱) ایهام ← بو: ۱. رایحه ۲. آرزو، امید / کنایه ← «هواخواه کسی بودن» کنایه از طرفدار کسی بودن است. ۲) ایهام ← شیرین: ۱. معشوق فرهاد ۲. نوعی مزه / کنایه ← «لاله از خون دمیدن» کنایه از گریستن بسیار است. ۴) ایهام ← قلب: ۱. میانه سپاه ۲. دل / کنایه ← «خیال پختن» کنایه از آرزوی چیزی را داشتن است. بنابراین گزینه ۳، درست است.

ج) آرایه مقابل گزینه

در این تیپ سؤالات، در هر گزینه یک بیت می‌بینی و مقابل آن یک یا دو آرایه معمولاً دو آرایه در مقابل هر گزینه قرار داده می‌شود. بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست:

(خارج ۹۸)

اینقدر بازنمایی که دعا گفت فلانت (ایهام تناسب، حسن تعلیل) که تو انگشت‌نمایی و خلایق نگرانت (ایهام، کنایه) سخن تلخ نباشد چو برآید به دهانت (اغراق، حسن آمیزی) که تو زیباتر از آنی که کنم وصف و بیانت (لف و نشر، استعاره)

آرایه‌های مقابل همه ابیات کاملاً درست است: به‌جز .....

۱) ای رقیب از نگشایی در دل‌بند به رویم
۲) نه من انگشت‌نمایم به هواداری رویت
۳) گر تو خواهی که یکی را سخن تلخ بگویی
۴) در اندیشه بیستم قلم وهم شکستم

تست را چطور حل کنیم؟

حسن تعلیل: — / ایهام تناسب ← بازنمایی: ۱. نشان دهی (معنی درست) ۲. باز کنی (تناسب با در / معنی نادرست)
بررسی سایر گزینه‌ها: ۳ ایهام ← نگران: ۱. مضطرب ۲. نگاه‌کننده / کنایه ← «انگشت‌نما بودن» کنایه از مشهور بودن به چیزی است. گزینه ۳ اغراق
 ← شیرینی دهانت آنقدر زیاد است که سخن تلخت را هم شیرین می‌کند. / حس‌آمیزی ← سخن تلخ گزینه ۴ لف و نشر ← اندیشه و وهم: لف‌ها، وصف و بیان: نشرها / استعاره ← در اندیشه (اضافه استعاری)
 بنابراین گزینه ۱، درست است.

د الفبایی

در این تیپ سوالات، چند آرایه را در صورت سؤال می‌بینی و چند بیت که به ترتیب الفبا آمده‌اند. باید بیت‌ها را بر اساس آرایه‌های مشخص شده، مرتب کنی. حداقل سه آرایه و سه بیت در سؤال قرار داده می‌شود.
 بهترین روش حل تست، رد گزینه است.

نمونه تست:

آرایه‌های «اغراق، تشبیه، حس‌آمیزی، حسن تعلیل، کنایه» به ترتیب، در کدام گزینه آمده است؟ (انسانی ۹۹)

الف) تو کز سنگین رکابی لنگری، سامان کشتی کن	که بر خار و خس ما هر کفی ساحل تواند شد
ب) کامت شکرین باد که هر رخنه‌ای از دل	شیرین ز شکرخند تو چون کنج دهن شد
ج) ریحان که رخ گلشن از او تازه و تر بود	از تازگی خط تو تقویم کهن شد
د) شد شوق من به الفت لیلی یکی هزار	هر وحشی که با من دیوانه رام شد
ه) بوی خوش آهوی تو بر دشت گذر کرد	داغ جگر لاله‌ستان ناف ختن شد

(۱) ج، د، الف، ب، ه (۲) د، ه، ب، الف، ج (۳) د، ج، ب، ه، الف (۴) ه، ب، د، ج، الف

تست را چطور حل کنیم؟

اغراق (بیت د): هزاران برابر شدن شوق / تشبیه (بیت ج): «تو» به «ریحان» تشبیه شده و از آن برتر هم دانسته شده است. / حس‌آمیزی (بیت ب): شکرخند / حسن تعلیل (بیت ه): علت سیاهی گل لاله از ناف آهوی تو بود. / کنایه (بیت الف): «سنگین رکاب» کنایه از غافل است.
 بنابراین گزینه ۳، درست است.

۴ آزمون آرایه‌های ترکیبی (تیپ الف)

۲۵۲۰. در بیت «دامن دوست به دست آر و ز دشمن بگسل / مرد یزدان شو و فارغ گذر از اهرمنان» همه آرایه‌های ادبی کدام گزینه یافت می‌شود؟ (انسانی ۹۰)
- (۱) کنایه - جناس - استعاره - تضاد
 (۲) متناقض‌نما - کنایه - تلمیح - جناس
 (۳) تضاد - جناس - اسلوب معادله - استعاره
 (۴) جناس - استعاره - تشبیه - متناقض‌نما
۲۵۲۱. آرایه‌های بیت «از بس که با جان و دلم ای جان و دل آمیختی / چون نکهت از آغوش گل بوی تو خیزد از گلم» کدام‌اند؟ (انسانی ۹۱)
- (۱) استعاره، تشبیه، تشخیص، جناس، مجاز
 (۲) استعاره، مراعات‌نظیر، جناس، ایهام، کنایه
 (۳) تشبیه، کنایه، تشخیص، ایهام، حس‌آمیزی
 (۴) مراعات‌نظیر، ایهام تناسب، نغمه حروف، تضمین
۲۵۲۲. کدام آرایه‌ها در بیت «ذره را تا نبود هفت عالی، حافظ / طالب چشمه خورشید درخشان نشود» وجود ندارند؟ (انسانی ۸۸)
- (۱) استعاره و تشبیه (۲) ایهام و تناقض (۳) تشبیه و حسن تعلیل (۴) نغمه حروف و تشخیص
۲۵۲۳. در بیت «از چنگ غم خلاص تمنا کنم ز دهر / کافغان به نای حلق چوارغن (نوعی ساز) در آورم» کدام آرایه‌های ادبی «تماماً» یافت می‌شود؟ (انسانی ۹۱)
- (۱) استعاره، ایهام، تضاد، مجاز
 (۲) استعاره، ایهام تناسب، حسن تعلیل، مجاز
 (۳) تشخیص، ایهام، تشبیه، کنایه
 (۴) تشخیص، تشبیه، استعاره، ایهام تناسب
۲۵۲۴. آرایه‌های بیت «طبع تو سیر آمد از من جای دیگر دل نهاد / من که را جویم که چون تو طبع هر جاییم نیست» کدام است؟ (انسانی ۹۰)
- (۱) تشبیه، مجاز، کنایه، جناس
 (۲) تشخیص، استعاره، تشبیه، حسن تعلیل
 (۳) کنایه، جناس، حسن تعلیل، مراعات‌نظیر
 (۴) تشبیه، استعاره، مجاز، لف و نشر
۲۵۲۵. آرایه‌های بیت «دهر سیه کاسه‌ای است ما همه مهمان او / بی‌نمکی تعبیه است در نمک خوان او» کدام است؟ (انسانی ۹۰)
- (۱) کنایه، تشبیه، پارادوکس، استعاره
 (۲) کنایه، ایهام تناسب، تضاد، تشخیص
 (۳) استعاره، کنایه، تضاد، اسلوب معادله
 (۴) تشبیه، پارادوکس، مراعات‌نظیر، ایهام تناسب
۲۵۲۶. آرایه‌های بیت زیر، کدام است؟ (انسانی ۸۹)
- «وصل او خواب خوشی بود که می‌دیدم دوش مرغ شب لال شوی، بانگ تو بیدارم کرد»
- (۱) ایهام، تشخیص، حسن تعلیل (۲) استعاره، حسن تعلیل، تضاد (۳) تضاد، تشخیص، مراعات‌نظیر (۴) کنایه، استعاره، ایهام

۲۵۲۷. آرایه‌های «سرم هنوز چنان مست بوی آن نفس است / که بوی عنبر و گل ره نمی‌برد به مشام» در کدام گزینه «تماماً» درست است؟ (زبان ۹۱)
 (۱) کنایه، مجاز، حسن تعلیل (۲) جناس، کنایه، پارادوکس (۳) کنایه، اسلوب معادله، مجاز (۴) تشبیه، اغراق، اسلوب معادله
۲۵۲۸. آرایه‌های بیت «به مهلتی که سپهرت دهد ز راه مرو / تو را که گفت که این زال ترک داستان گفت» در کدام گزینه «تماماً» درست آمده است؟ (زبان ۹۱)
 (۱) استعاره، ایهام تناسب، کنایه (۲) تشخیص، اسلوب معادله، حسن تعلیل (۳) ایهام تناسب، کنایه، اسلوب معادله (۴) تلمیح، استعاره، حسن تعلیل
۲۵۲۹. آرایه‌های بیت «خشت زیر سر و بر تارک هفت اختر پای / دست قدرت نگر و منصب صاحب‌جاهی» در کدام گزینه تماماً درست است؟ (هنر ۹۱)
 (۱) استعاره، جناس، کنایه، پارادوکس (۲) استعاره، تضاد، تشبیه، مراعات‌نظیر (۳) تشبیه، جناس، تشخیص، مجاز (۴) تضاد، مراعات‌نظیر، حسن تعلیل، مجاز

آزمون آرایه‌های ترکیبی (تیپ ب)

۲۵۳۰. در کدام بیت، همه آرایه‌های «جناس ناقص، تضاد، تشبیه، کنایه و مراعات‌نظیر» به‌کار رفته است؟ (انسانی ۸۵)
 (۱) چل سال بیش رفت که من لاف می‌زنم / کز چاکران پیر مغان کمترین منم
 (۲) در زیر بار عشق تو از پا درآمدم / آخر به رغم دشمنم ای دوست دست گیر
 (۳) با من مگوی جز صفت سرو قامتت / زیرا که نیست جز سخن راست دلپذیر
 (۴) دایم ز عکس عارض مه‌پیکرت مرا / جانی مصور است در آینه ضمیر
۲۵۳۱. در کدام بیت، آرایه «تشبیه، جناس و تلمیح» مشهود است؟ (انسانی ۸۶)
 (۱) تو در حسن، لیلای خرگه‌نشینی / من از عشق، مجنون صحرائش‌ینم
 (۲) گر بوسه‌ای توان زد یاقوت آن دو لب را / یک عمر از این تمنا خون در چگر توان زد
 (۳) خاک سرراحت شدم ای لعبت چالاک / برخیز پی جلوه که برداری‌ام از خاک
 (۴) چرا به سر نهد دهد صبا افسر / که وصف شهر سبا را بر سلیمان گفت
۲۵۳۲. در کدام گزینه، هر سه آرایه «استعاره، جناس تام و کنایه» به‌کار رفته است؟ (انسانی ۸۲)
 (۱) روی جانان طلبی، آینه را قابل ساز / ورنه، هرگز گل و نسرين ندمد ز آهن و روی
 (۲) هنوز از دهن بوی شیر آیدش / همی رای شمشیر و تیر آیدش
 (۳) دست از مس وجود چو مردان ره بشوی / تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی
 (۴) از مکافات عمل غافل مشو / گندم از گندم بروید جو ز جو
۲۵۳۳. در کدام بیت، همه آرایه‌های «استعاره، تشبیه، کنایه» به‌کار رفته است؟ (انسانی ۸۵)
 (۱) پیوند دوستداری من سست کی شود / سختم بکش که بر سر پیمان محکم
 (۲) سیری ز مال نیست تهی چشم حرص را / غریبال را ز کثرت حاصل چه فایده
 (۳) قطع امید کرده نخواهد نعیم دهر / شاخ بریده را نظری بر بهار نیست
 (۴) مجوی شربت وصل از بتان که این مردم / همیشه خون جگر داده‌اند مهمان را
۲۵۳۴. در کدام بیت، هر سه آرایه «جناس، تشبیه و پارادوکس» موجود است؟ (انسانی ۸۷)
 (۱) الف قد تو پیش همه مقبول افتاد / این نه حرفی است که بر وی قلم رد باشد
 (۲) شکسته رنگی من عشق را به رحم آورد / به زر هر آنچه برآید به زور نتوان کرد
 (۳) هرچه ز نیک و بد است چون همه در دست اوست / بر من مسکین چرا خط خطا می‌کشد
 (۴) برگ من بی‌برگی است و بار، بار خاطر است / باد یارب روزی برق بلا برگ و برم
۲۵۳۵. در کدام بیت همه آرایه‌های «استعاره، کنایه، مراعات‌نظیر» وجود دارد؟ (انسانی ۸۷)
 (۱) این همه بیننده ز نزدیک و دور / کس نهد آینه در پیش کور
 (۲) نرگس من چشم و چراغ چمن / لاله من داغ‌نه یاسمن
 (۳) از صفت قامت من کونتهی / یافتنه آوازه سرو سیهی
 (۴) طلعت من خواسته از مه خراج / حرف خجالت زده بر لوح عجاج
۲۵۳۶. در کدام بیت همه آرایه‌های «کنایه - جناس - استعاره - تشخیص - تشبیه» به‌کار رفته است؟ (انسانی ۸۵)
 (۱) چرخ مینا شکند شیشه عمر تو به سنگ / گر ز مینا می گلرنگ به ساغر نکنی
 (۲) پیر خمار تو را خشت سر خم نکند / تا گل قالبیت از باد مخمر نکنی
 (۳) تو بدین لعل گهربار که داری حیف است / که ثنای کف بخشنده داور نکنی
 (۴) چشم دارم ز لب لعل تو من ای ساقی! / که براتم به لب چشمه کوثر نکنی

(ریاضی ۹۲)

۲۵۳۷. در مصراع اول بیتی که تلمیح یا تمثیل ندارد، چند استعاره به کار رفته است؟

۱) چنین گفت پیغمبر راست گوی	ز گهواره تا گور دانش بجوی (یکی)
۲) چه گفت آن سخن گوی پاسخ نبوش	که دیوار دارد به گفتار گوش (یکی)
۳) بگسترد کافور بر جای مشک	گل و ارغوان شد به پالیز خشک (دوتا)
۴) آسمان بار امانت نتوانست کشید	قرعه کار به نام من دیوانه زدند (دوتا)

(تجربی ۹۲)

۲۵۳۸. در کدام بیت همه آرایه‌های «استعاره، تشخیص، تشبیه و حس آمیزی» وجود دارد؟

۱) نسیم ناامیدی بد ورق گرداندنی دارد	در ایام برومندی در بستان سرا بگشا
۲) ندارد بی‌قراری حاصلی غیر از پشیمانی	میان خویش را چون موج در بحر بلا بگشا
۳) ز رقص مرغ بسمل این نوا در گوش می‌آید	که ساحل چون شود نزدیک بازوی شنا بگشا
۴) سزای توسل چون گل گریه تلخ پشیمانی	که گفت ای غنچه غافل، دهن پیش صبا بگشا

(خارج ۹۱)

۲۵۳۹. در کدام بیت آرایه‌های «استعاره، تشبیه، اغراق و کنایه» به کار رفته است؟

۱) بس کن از سرکه فشاندن زان لب میگون که من	دل بر آن میگون لب سرکه فشان خواهم فشاند
۲) پای خاکین کن در آ در چشم خونین هر نفس	گوهر اندر خاک پایت رایگان خواهم فشاند
۳) گر چو چنگم در بر آبی زلف در دامن‌کشان	از مژه یک دامن لعل روان خواهم فشاند
۴) بر سر خاک اوفتان خیزان ز جور آسمان	از تظلم خاک هم بر آسمان خواهم فشاند

آزمون آرایه‌های ترکیبی (تیب ج)

(انسانی ۹۱)

۲۵۴۰. آرایه‌های مقابل کدام بیت نادرست است؟

۱) دلی سربلند و سوری سربه‌زیر	از این دست عمری به سر برده‌ایم (جناس - حس آمیزی)
۲) روزگاری شد و کس مرد ره عشق ندید	حالیا چشم جهانی نگران من و توسل (مجاز - ایهام)
۳) عیش دل شکسته عزا می‌کنی چرا	عیدم تویی که من به تو قربان نیامدی (ایهام تناسب - تضاد)
۴) این جزر و مد چیست که تا ماه می‌رود؟	دریای درد کیست که تا چاه می‌رود (تلمیح - تشبیه)

(انسانی ۹۴)

۲۵۴۱. آرایه‌های روبه‌روی ابیات تماماً درست است به جز _____.

۱) ای صبا با بلبل خوش گوی، گوی	می‌نماید لاله خُودروی، روی (تشخیص - کنایه)
۲) آن که نشنیده است هرگز بوی عشق	گو به شیراز ای خاک من بیوی (حس آمیزی - مجاز)
۳) دور از تو گر چه ز آتش دل در جهنم	دارم طمع که روضه رضوان من شوی (ایهام - استعاره)
۴) شیوه گل دلستانی، رسم بلبل نغمه‌خوانی	چون بخندد چون نگریم چون بنالد چون ننالم (لف و نشر - تناقض)

(هنر ۹۱)

۲۵۴۲. آرایه‌های مقابل همه ابیات به استثنای بیت _____ درست است.

۱) افتاده را به چشم حقارت مبین که خاک	گر سر کشد غبار دل آسمان شود (تشبیه - کنایه)
۲) از آن مژگان او دست دعا بر آسمان دارد	که دایم از خدا خواهد شفای چشم بیمارش (حسن تعلیل - تضاد)
۳) در حیرتم از زاری تنبور که این طفل	بدخو شود آن دم که در آغوش و کنار است (تشبیه - تشخیص)
۴) عاقلان را تا در این موسم چو خود دیوانه دید	بید مجنون، سجده شکر به جا آورده است (اسلوب معادله - اغراق)

(خارج ۹۱)

۲۵۴۳. آرایه‌های مقابل همه ابیات به استثنای بیت _____ تماماً درست است.

۱) گر به مراد من روی و نروی تو حاکمی	من به خلاف رای تو گر نفسی ز منم، ز منم (جناس تام - ایهام)
۲) چشم که بر تو می‌کنم چشم حسود می‌کنم	شکر خدا که باز شد دیده بخت روشنم (جناس ناقص - استعاره)
۳) شهری اگر به قصد من جمع شوند و متفق	با همه تیغ برکشم وز تو سپر بیفکنم (مجاز - تضاد)
۴) دردی است در دلم که گر از پیش آب چشم	برگیرم آستین برود تا به دامنم (اغراق - حسن تعلیل)

(تجربی ۹۱)

۲۵۴۴. آرایه‌های مقابل همه ابیات به استثنای بیت _____ درست است.

۱) گرچه به شب آینه نشاید نگریدن	در تو نگرم کآینه دیدار نمایی (مراعات نظیر - حسن تعلیل)
۲) چو به خنده باز یابم اثر دهان تنگش	صدف گهر نماید شکر عقیق رنگش (استعاره - ایهام)
۳) تیر فدی کمان کشی زهره رخی و مهوشی	جانت فدا که بس خوشی جان و جهان کیستی (تشبیه - جناس)
۴) خورشیدی و آن که به شب آبی عجب این است	شب روز نماید چو تو دیدار نمایی (تضاد - اغراق)

پاسخ نامه

۷۷۸. ۲ «زانوی تعبّد» اضافه تشبیهی نیست: چرا که نمی‌توانیم بگوییم «تعبّد مانند زانو است» یا برعکس.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ «الماس آب دیده» ← «آب دیده» به «الماس» ۳ «سراجه دل» ← «دل» به «سراجه» ۴ «گوی نیکی» ← «نیکی» به «گوی»

۷۷۹. ۱ گزینه اول «اضافه استعاری» (زندگی انسانی فرض شده که روح دارد). و گزینه‌های دیگر «اضافه تشبیهی» هستند. «خواری» به «جامه»، «اندوه» به «جرعه» و «باد» به «تیر» تشبیه شده است.

۷۸۰. ۴ در این گزینه تمام ترکیبها «اضافه تشبیهی» هستند که طی آن کلمه‌های دوم (مضاف‌الیه) به کلمه اول (مضاف) تشبیه شده‌اند. (نبات مانند بنات است)، (مکاشفت مانند بحر است)، (زمین مانند مهد است) و (مژگان مانند تیر است).

۷۸۱. ۳ در این ترکیبات مشبّهه حضور ندارد؛ بلکه یکی از وابسته‌های آن آمده است. ریشه جهل: جهل مانند درختی است که ریشه دارد. / پر خیال: خیال مانند پرنده‌ای است که پرواز می‌کند. / پای افکار: افکار مانند انسانی است که پا دارد. به این نوع ترکیبات، اضافه استعاری می‌گوییم: چون به جای مشبّهه عضوی یا ویژگی از آن عاریه (امانت) آورده شده است.

۷۸۲. ۲ دود آه: آه مانند دود است. / بذر محبت: محبت مانند بذر است. / شراب وصل: وصل مانند شراب مست‌کننده است. / سیل حوادث: حوادث مانند سیلی ویرانگر است. / محراب ابرو: ابروی یار چون محراب قوسی شکل است. / تیر نگاه: نگاه یار چون تیری اثر می‌کند. / ناوک مژگان: مژگان یار چون ناوک (تیر آهنین) اثرگذار است. سایر ترکیبات اضافه استعاری هستند.

۷۸۳. ۱ در این بیت یک ترکیب اضافی وجود دارد که بر اساس تشبیه شکل گرفته است و اصطلاحاً به آن «اضافه تشبیهی» یا «تشبیه فشرده» می‌گوییم. پیرزن عشوه‌گر دهر: دهر (روزگار) مانند پیرزنی عشوه‌گر است. عبارت «این عروسی است» هم تشبیه دارد؛ اما اضافه تشبیهی نیست. (این دهر مانند عروسی است که...)

۷۸۴. ۲ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ قهوه‌خانه گرم و روشن بود، همچون شرم. ۲ شیبه چند اسب بی‌شکيب، سکوت شب را در هم می‌شکست. اصلاً تشبیه ندارد. ۳ سوسوی چند مشعل، پرده سیاه شب را می‌درید. (شب مانند پرده سیاه است). ۴ چاه چونان ژرفی و پهنایش، بی‌شرمیش ناباور (چاهی که ژرفایش مانند بی‌شرمیش، ناباورانه بود).

۷۸۵. ۱ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۲ یک اضافه تشبیهی به کار رفته است: «زورق حیات، حیات مانند زورق است (زورق: قایق)» ۳ ستارگان مانند چراغ نیم‌مردّه شبانان هستند. ۴ ماه چون مشعل آسمانی است.

۷۸۶. ۱ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ «آتش نخوت و آتش غرور» و «خرمن اعمال» اضافه تشبیهی هستند: ۳ تشبیه «تیه گمراهی» اضافه تشبیهی است، «گمراهی مانند تیه است». (تیه: بیابان): ۱ تشبیه «حصار بردباری» اضافه تشبیهی است، بردباری مانند حصار است: ۱ تشبیه ۴ تشبیهی وجود ندارد.

۷۸۷. ۱ ایام گل چو عمر به رفتن شتاب کرد.

مشبه ادات مشبّهه وجه‌شبه

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ «تو» به عنوان «مشبه» به سه چیز تشبیه شده است: ۱. تو (مانند) سرو جویبار هستی ۲. تو (مانند) لاله بهار هستی ۳. تو (مانند) حور دلربا هستی. ۳ دشت و راغ (صحرا) چو دریای خون شد، جهان چون شب، تیغ‌ها چون چراغ، سه‌تا تشبیه که «وجه‌شبه» ندارند. ۴ در این گزینه که مولوی از زبان حضرت علی (ع) سخن می‌گوید، از تشبیه‌هایی که به کار رفته‌اند «ادات تشبیه» و «وجه‌شبه» حذف شده است، به این صورت: که نیم (من مانند کاه سبک و ناپایدار نیستم)، کوهم ز صبر و حلم و داد (من از جهت صبر و... مانند کوه هستم) «چون» هم در مصراع دوم قید پرسش است به معنی «چگونه»: بد نیست به معنی این بیت هم اشاره کنیم: من مانند کاه نیستم، من مانند کوه، صبور و استوار هستم، چگونه تندباد (طوفان) می‌تواند کوه را جابه‌جا کند.

۷۶۶. ۴ اولاً هر دو قسمت جای خالی معادل هم هستند: ثانیاً آن را با مصراع اول یا ریم شعر مقایسه می‌کنیم.

هم	ع	ر	ق	ن	ع	ا	ش	د	ن	د	ح	ل	س	ک
گر	ع	ر	ق	ن	ع	ا	ش	د	ن	د	ح	ل	س	ک
-	-	U	-	U	-	-	-	-	-	-	U	-	-	-

ن عا شق: U -- / ب داند: U --

ل مس کین: U -- / ب نالد: U --

۷۶۷. ۴ وزن بیت گزینه «۴» از سه پایه آوایی ۴ هجایی و یک پایه آوایی ۳ هجایی است: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن ۲ مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن ۳ مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

۷۶۸. ۲ گزینه «۲» را باید ۴ تا و ۳ تا جدا کنیم:

-U- / -U- / -UU- / -U- / -U- / -UU-

ابیات سایر گزینه‌ها ۴ تا ۴ تا جدا می‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ -UU- / -UU- / -UU- / -UU- / -UU- / -UU-

۳ -UU- / U- / -UU- / -UU- / -UU- / -UU-

۴ -UU- / -UU- / -UU- / -UU- / -UU- / -UU-

۷۶۹. ۳ پایه‌های آوایی این بیت را هم می‌توان ۳ تا ۴ تا و هم ۴ تا ۳ تا جدا کرد: اما در این تست ۳ تا ۴ تا جدا شده است.

گر	دست	د	ق	د	ر	و	ز	ی	د	ر	ی	ا	ت	س	ن	ر	ق	ش	ا	ن
هر	چند	ن	ن	ا	ر	ت	ر	ا	لا	ی	ق	ن	ب	و	د	ج	ا	ن	م	ن
-	-	U	U	-	-	-	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-	-	-	-	-

۷۷۰. ۲ **مفهوم صورت سؤال:** باد نوروزی دل را زنده می‌کند.

مفهوم بیت گزینه «۲»: دل مرده از باد صبا زنده نمی‌شود (استفهام انکاری است). **بررسی سایر ابیات:** ۱ باد بهاری جان را تازه می‌کند. ۳ باد سحری دل را زنده می‌کند. ۴ باد سحری بوی یار می‌دهد.

۷۷۱. ۲ **مفهوم مشترک:** درخواست عشق و درخواست کلام تأثیرگذار از خداوند (در بیت «۲» نفاذ هم‌خانواده با نفوذ و به معنای تأثیر است).

بررسی سایر ابیات: ۱ طلب راهنمایی خداوند ۳ حاضر بودن خداوند و غایب بودن مردم ۴ عدم غفلت از دشمن

۷۷۲. ۳ **مفهوم مشترک:** عاشقان خودشان نمی‌خواهند از بند معشوق فرار کنند.

بررسی سایر ابیات: ۱ فرار از بند عجیب است و مردن در بند عجیب نیست. ۲ برای گرفتار کردن عاشقان بند لازم نیست، آن‌ها با بوی یار گرفتار می‌شوند. ۴ عاشقان نمی‌توانند از بند یار خلاص شوند.

۷۷۳. ۴ **مفهوم مشترک:** گدایی و فقر بالاتر از سلطنت و دولت است. **مفهوم بیت گزینه «۳»:** عنایت معشوق به عاشق

۷۷۴. ۱ **مفهوم مشترک سایر گزینه‌ها:** غیرعاشق حال عاشق را درک نمی‌کند و نباید با او درباره عشق صحبت کرد.

پایه یازدهم درس سوم

۷۷۵. ۴ تشبیهی که فقط دورکن اصلی «مشبه» و «مشبّهه» دارد، «فشرده» است و چنانچه هر چهار رکن و یا سه رکن داشته باشد، «تشبیه گسترده» نامیده می‌شود.

۷۷۶. ۲ باغ طبع: طبع شاعر مانند باغ است. «حاصل دوستی» و «فروزش صاعقه» عادی هستند و آرایه‌ای ندارند. «دست آسمان» اضافه استعاری است. (آسمان مثل انسانی فرض شده که دست دارد).

۷۷۷. ۴ «غم دل»، «دست شکوه» و «دوش ناله» تشبیه نیستند؛ اما در گزینه «۴» (بار غم)، «غم» به «بار» تشبیه شده است.

۷۹۵. ۴ در این گزینه ادات و وجه‌شبهه نیامده است: خم ابروی زیبارویان
قبله من است. خم ابرو (مشبهه)، قبله (مشبهه به)

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ آدمی (مشبهه)، دزد (مشبهه به)، چون (ادات)، ردپایی
گذارد (وجه‌شبهه) ۲ تو (مشبهه)، پرتو (مشبهه به)، مانی (ادات)، لطافت و رقصیدن
(وجه‌شبهه) ۳ آهوی ختن (مشبهه)، باد (مشبهه به)، چون (ادات)، یک لحظه
نیاساید (وجه‌شبهه)

۷۹۶. ۴ «مشبهه» محذوف در بیت صورت سؤال، «ابر» است که در بیت گزینه «۴»
آمده است. البته بیت صورت سؤال در کتاب نظام قدیم وجود داشته و
دانش‌آموزان راحت‌تر تشخیص می‌دادند.

۷۹۷. ۴ واژه «چون» در مصراع دوم بیت به معنی «چگونه» است. چون کند
اندر او همی. پرواز: چگونه در آسمان پرواز می‌کند.

ادات تشبیه در سایر گزینه‌ها: ۱ گفتی ۲ وار ۳ نظیر

نکته: ادات تشبیه به شکل حرف، فعل یا وند می‌تواند بیاید.

۷۹۸. ۳ مبنای طراحی این سؤال نادرست می‌نماید! به نظر می‌آید منظور
طراح این بوده که «چند بیت از ابیات زیر وجه‌شبهه دارند»

بررسی وجه‌شبهه در سایر ابیات: الف روی نمایانیدن و از نقاب بیرون آمدن / آب
از سر گذشتن ب در آب دادن (تن مرا مانند شکر در آب دادی و منحل کردی)
د درفشان بودن و از دود داغی به دل داشتن

۷۹۹. ۴ در گزینه «۴»، «رخ» به «آینه» تشبیه شده است: اما ادات تشبیه
وجود ندارد. (وجه‌شبهه: روشنی)

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ مشبهه: شب هجران یار / مشبهه به: بخت سیاه شاعر /
ادات: چو / وجه‌شبهه: تازی و سیاهی ۲ مشبهه: لب یار / مشبهه به: می / ادات: گون /
وجه‌شبهه: مستی طلب کردن ۳ بهتر است ابتدا بیت را معنی کنیم ← من
به خاطر ساز تو مانند زهره، میل به رقصیدن پیدا می‌کنم. مشبهه: من / مشبهه به:
زهره / ادات: چون / وجه‌شبهه: برانگیخته شدن حس رقص (به رقص آمدن)

۸۰۰. ۲ **بررسی ابیات:** الف ادات تشبیه ندارد. «چو» به معنای «وقتی که»
است. ب تن من همچو شکر در میان شیر در گذاز است. ج چشم آهوانه تومست
شیر گیر است. (آهانه) ادات است و «مست شیر گیر» وجه‌شبهه است. د ادات تشبیه
ندارد. «چون» به معنای «وقتی که» است. ه من جان می‌دهم پروانه‌وار «وار»
ادات است و «جان می‌دهم» وجه‌شبهه.

حواستون باشه: وقتی قراره همه ارکان تشبیه رو داشته باشیم، نیازی

نیست «مشبهه» و «مشبهه به» رو پیدا کنیم چون اینا که صد درصد هستن و آگه
نباشن تشبیه نداریم! پس باید فقط به دنبال «وجه‌شبهه» و «ادات» بگردیم.

۸۰۱. ۲ وجه‌شبهه‌ها: بیت «۱»: من مانند چوگان سرگشته به پای سمند
(اسب) تو هستم / من مانند گوی می‌افتم و می‌گردم به پهلوی / بیت «۲»:
وجه‌شبهه ندارد. / بیت «۳»: چشم من مانند جویبار است (جویبار دیده) که در
کنار آن سروی وجود دارد.

ادات‌ها: بیت «۱»: چو / چون / بیت «۲»: فام / بیت «۳»: آسا (در این بیت «چون»
به معنای «وقتی که» آمده است.)

نکته: این برای بار دوم است که کنکور برای اضافه تشبیهی (اینجا

جویبار دیده) وجه‌شبهه در نظر می‌گیرد. یادت باشد که این ممکن است.

۸۰۲. ۱ کلمات قافیه «آب - خواب» هستند. تشبیه بیت را که بررسی کنیم
می‌بینیم کلمات قافیه وجه‌شبهه هستند:

مصراع اول: چشم من مانند لعل شیرین همه آب است (پر آب است).

مصراع دوم: بخت من مانند چشم خسرو خواب است.

۷۸۸. ۳ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ دهر را به مرکب (هرچه بر آن سوار
شوند، مانند اسب و...) تشبیه کرده‌اند، «ماند» هم یعنی «مانند است، شبیه است».

۲ «ستاره را به زر گدازیده» تشبیه کرده است که ادات تشبیه «چون» به خوبی این
تشبیه را مشخص می‌کند. ۴ «گیتی را مانند بنده بدخو می‌داند.» «چو» در مصراع
دوم حرف ربط است. واژه «چون» زمانی ادات تشبیه محسوب می‌شود که معنی «مثل
و مانند» داشته باشد. بنابر قانون فوق، حق نداریم در گزینه «۳» «چون» را ادات تشبیه
حساب کنیم. «چون» در بیت گزینه «۳» «قید پرسشی» است، به معنی «چگونه».

۷۸۹. ۱ «زبان، زبان است» تشبیه ندارد و امری واقعی است: اما به جای زبان باید
گفت زبان بار. **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۲ عشق مانند سیمرغ است. ۳ روبهان
مرده را شیران کند (مثل شیران می‌کند) ۴ بند و زندان لباس، اضافه تشبیهی،
لباس مانند بند و زندان است / روی زمین گو خار باش (مثل خار باش)

۷۹۰. ۲ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ رخسار به ایمان (در روشنائی) و زلف به کفر
(در سیاهی) تشبیه شده است.

۲ گوهرشناسان راز مانند صدف هستند که لؤلؤ از دهانشان می‌ریزد.

مشبهه ادات مشبهه وجه‌شبهه

۳ من چون شاخ تشنه در بهاران هستم / تو همچون هوای ابر و باران هستی

مشبهه ادات مشبهه ادات مشبهه

نکته: البته «تشنه» در اینجا میتونه وجه‌شبهه محسوب بشه: اما معمولاً

طراحان صفت مشبهه را به عنوان وجه‌شبهه نمی‌گیرند.

۴ برق در برابر شوق من مانند شراره‌ای بیشتر نیست.

مشبهه ادات مشبهه

شعله مانند طفل نی سواری بیشتر نیست.

مشبهه ادات مشبهه

۷۹۱. ۳ **بررسی عبارت‌ها:** الف مشبهه به: باره / مشبهه به: باد / ادات: به کردار (فاعد
وجه‌شبهه) ب مشبهه: من (شناسه فعل) / مشبهه به: دیگ / ادات: به سان / وجه‌شبهه:
جوش زدن ج مشبهه: پایه قدر ناز / مشبهه به: قد خود / ادات: چون / وجه‌شبهه: بلند بودن
د بین دو مصراع ارتباط تشبیهی وجود دارد اما ادات و وجه‌شبهه مشخص نیست.

۷۹۲. ۴ اول هر چهار بیت را مرتب می‌کنیم و سپس به ترتیب ادات تشبیه،
مشبهه به، مشبهه و وجه‌شبهه را مشخص می‌کنیم.

بررسی گزینه‌ها: ۱ پیکر عریان دهقان همچو مرغ نیم‌پسمل لرزد.

مشبهه ادات مشبهه وجه‌شبهه

۲ دل مانند سپند (اسفند) غیر از دود ریشه‌ای ندارد.

مشبهه ادات مشبهه وجه‌شبهه

۳ مادر دانا چونان فرشته بر سر او سایه گستر است.

مشبهه ادات مشبهه وجه‌شبهه

۴ زن، کشتی است (زن مانند کشتی است) و مرد کشتی‌بان

مشبهه مشبهه

(مرد مانند کشتی‌بان است.)

۷۹۳. ۲ آن کسی (مشبهه)، حباب (مشبهه)، مانند (ادات)، سرانداز شدن و
فارغ دل بودن (وجه‌شبهه). **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ وجه‌شبهه ندارد. ۳ جهان
(مشبهه)، بیشه (مشبهه به)، چو (ادات) ولی وجه‌شبهه که تاریکی است ذکر نشده است.
۴ مو (مشبهه)، شیر (مشبهه به)، چون (ادات)، سفیدی (وجه‌شبهه) ذکر نشده است.
۷۹۴. ۱ «چهره چون آفتاب تو، آفتاب «مشبهه به» است و چهره «مشبهه» و
خبری از روشنائی که «وجه‌شبهه» است، نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ «من در کوی او چون نسیم، افتان و خیزان بوده‌ام»
افتان و خیزان، وجه‌شبهه است. ۳ تو مانند کعبه هستی و عزیز بودن و پیمودن
جهان برای وصال وجه‌شبهه است. ۴ «تو چون چراغ آتشین زبان و دل سیاهی»
دل سیاه، وجه‌شبهه است. «تو مانند آسیا تردامن هستی» تردامن، وجه‌شبهه است.

۸۱۴. ۱ اسنادی: زلف او سلسله ابر گشت / گوی گریبان او قرصه خورشید گشت اضافی: گوی گریبان

بررسی سایر گزینه‌ها: در سایر ابیات فقط تشبیه اضافی وجود دارد. ۲ تیرباران غم - طوفان غم ۳ بازار وصل ۴ دُرد دُرد (دُرد مانند شراب تلخ نه‌نشین شده است).

۸۱۵. ۴ «چو» در این بیت ادات تشبیه نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ لب شیرین یار مانند حلوا و شکر است بلکه از آن‌ها شیرین‌تر است. ۲ چهره یار مانند گل است بلکه از آن زیباتر است و این باعث خجالت گل می‌شود. ۳ زلف به شب تاریک تشبیه شده است.

۸۱۶. ۲ گسترده: من همچون نفس بی‌خانه هستم / بلیغ اضافی: آتش عشق / بلیغ غیراضافی: «شمعی» و «من پروانه‌ام» **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ بلیغ اضافی: خورشید فیض / بلیغ غیراضافی: جوهر لعل ناب گردد. ۳ گسترده: تو چون ابر هر دقیقه به یک لباس درآیی / بلیغ غیراضافی: من آسمان تو بودم ۴ گسترده: تو همچو سحاب بر روی هوا قدم می‌زنی / بلیغ اضافی: دریای رحمت

۸۱۷. ۳ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ لب و چشم به شکر و بادام تشبیه شده است. ۲ زلف به کمند و دام تشبیه شده است. ۴ عارض و زلف به صبح و شام تشبیه شده است.

نکته: این‌گونه تشبیه‌ها را باید از ارتباط کلمات و وجود وجه‌شبهه میان کلمات متوجه شد: مثل دو سؤال قبلی

۸۱۸. ۳ در همه ابیات تشبیه وجود دارد: اما در بیت ۳ در مورد مشبه (او) می‌گوید که مانند یوسف زیباست بلکه از او زیباتر است و صد نفر مانند یوسف را کابردار او هستند.

۸۱۹. ۱ تشبیه این بیت گسترده است: من مانند شهباز از بلبل‌ها گرد برمی‌آورم. **بررسی سایر گزینه‌ها:** تشبیه سایر ابیات بلیغ است: ۲ سکه رخ - سکه رخ به زر (در زردی) ۳ زنگار تجاهل - آیینة دل - زنگ تهمت ۴ رخ به زر (زر رخ) - اشک به سیم (سیم اشک) - گنج غم

نکته: غالباً وقتی تشبیه اضافی می‌آید، دیگر لازم نیست دنبال وجه‌شبهه باشیم و می‌توانیم فوراً آن را بلیغ به حساب بیاوریم: البته این قضیه حتمی نیست.

۸۲۰. ۱ «دانه دل و آسیای چرخ» اضافه تشبیهی هستند.

نکته: شاعر در مصراع دوم تمثیلی آورده است که بر مبنای تشبیه است. یعنی مصراع اول به مصراع دوم تشبیه شده است. به این تشبیه «تمثیل» می‌گویند: دانه دل در آسیای چرخ خرد نمی‌شود **مانند اینکه** گوهر (مروارید) از گردش سیلاب‌ها خرد نمی‌شود.

۸۲۱. ۳ در این منظومه پنج تشبیه وجود دارد: «هر لفظ مانند فریادی است»، «هر شعر مانند دریایی است»، «شراب خون»، «دانه لفظ»، «این (اشک) مانند کاسه خون است».

۸۲۲. ۳ در این بیت هیچ‌گونه تشبیهی به کار نرفته است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ شاعر، عذار (چهره) معشوق را، در قالب تشبیه پنهان، به «ماه» تشبیه کرده و از نظر زیبایی، بر آن ترجیح داده است. ۲ شاعر، معشوق را در قالب تشبیه پنهان، به «خورشید» تشبیه کرده و به دلیل برخورداری از زیبایی‌ها و جذابیت‌هایی چون خال و خط و زلف و دهان زیبا، بر آن ترجیح داده است. ۴ تشبیه گسترده: گرهش چون خال بازنگردد. (مشبه: گره / مشبه‌به: خال / ادات تشبیه: چون / وجه‌شبهه: بازنگردد)

۸۲۳. ۱ در این بیت شاعر صورت یار را حتی از ماه هم بهتر می‌داند و تشبیه مُرَجِّح داریم اما دلیل این تشبیه بیان نشده است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۲ عمر از نظر عزیزی به یار تشبیه شده است. ۳ سر از نظر باختن و از دست دادن آن به گوی مانند شده است. ۴ مژگان یار از نظر گذشتن از دل به تیر و جان نیز از نظر رد شدن تیر مژگان از آن به زره (جوشن) تشبیه شده است. سؤال استاندارد نیست زیرا در هر کدام می‌توان وجه‌شبهه محذوف و درست‌تری پیدا کرد. به عنوان مثال در گزینه «۴» مژگان و تیر از منظر تیزی و برندگی شبیه هستند.

۸۰۳. ۴ واژگان قافیه در بیت گزینه «۴»، «جلوه‌گری» و «پرده‌دری» است و هر دو وجه‌شبهه هستند. **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ واژگان قافیه: ساز - نغمه‌پرداز (تنها نغمه‌پرداز، وجه‌شبهه است). ۲ واژگان قافیه: دل - محمل (هیچ کدام وجه‌شبهه نیستند). ۳ واژگان قافیه: دندان - تابان (هیچ کدام وجه‌شبهه نیستند).

۸۰۴. ۱ رشته صبر، مقراض (قیچی) غم، آتش مهر: اضافه‌های تشبیهی / چو شمع: تشبیه گسترده (۳ تشبیه)

بررسی گزینه‌ها: ۱ سه تشبیه موجود است. ۲ بهشت رخ: چهره یار مانند بهشت زیباست ۳ شب به شب (نوعی سنگ تیره) تشبیه شده است. ۴ دو تشبیه وجود دارد: بحر معنی (دریای معنی) - موج بقا

۸۰۵. ۳ تشبیه بلیغ اسنادی: من آن شهرم: من مثل آن شهر هستم / تو آن گنجی: تو مثل آن گنج هستی. تشبیه بلیغ اضافی: سیلاب محبت (محبت مانند سیلاب است). - ویرانه دل **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ چهار تشبیه بلیغ اضافی وجود دارد. ۲ تنها یک تشبیه اسنادی هست (تو دیوان حافظی). ۴ عارض گلگون و سنبل مشکین تشبیه هستند که ادات دارند (گون - ین).

۸۰۶. ۳ در بیت گزینه «۳» خانه دل تشبیه اضافی است و «تنگ و تاریک است»: نسبت دادن صفت است که تشبیه نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ جهان مار است: تشبیه اسنادی ۲ خوابگاه سنجاب (جای نرم) برای من مثل خار است. شاعر می‌گوید بدون یار هر جای گرم و نرم برایم مثل خارستان آزاردهنده است. ۴ هر آدمی مثل سنگ خارا است.

۸۰۷. ۴ مرغ دل، دام زلف، دانه خال، طایر اندیشه و دام هوس - پنج تشبیه بلیغ اضافی در بیت است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ خار بلا و گل چهره، دو تشبیه بلیغ دارد. ۲ سیل اشک، خاک وجود و غبار من، سه تشبیه بلیغ اضافی دارد. ۳ قامت تو مانند سرو است و عارض تو مانند ماه است، دو تشبیه گسترده دارد که ادات آن ذکر نشده است.

۸۰۸. ۲ **بررسی سایر ابیات:** الف دام سر زلف (سر زلف مانند دام است) ج آتش عشق (عشق چون آتش سوزنده است) د جام وصل (وصل چون جام شراب است) و شمشیر جفا (جفا: ستم) مثل شمشیر است.

توجه: در بیت «ب»، «دامان وصل» اضافه استعاره است.

۸۰۹. ۴ در این بیت تشبیهی وجود ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ من و تو مثل روز و شب هستیم که با هم جمع نمی‌شوند. ۲ من و تو مثل قلب (طلای قلبی) و عیار هستیم که با هم جمع نمی‌شوند. ۳ درد یار و دردسر مثل تقابل شراب و خمار است.

۸۱۰. ۴ لاله‌زار عمر: عمر چون لاله‌زار است / گل رویت: روی تو چون گل است / بهار عمر: عمر چون بهار است. **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ نوش (عسل) وصال و زنبور سخن، ۲ تشبیه بلیغ به کار رفته است. ۲ طوطی جان و قفس کام، ۲ تشبیه بلیغ به کار رفته است. ۳ تشبیه بلیغ ندارد. پروانه وصل، اضافه تشبیهی نیست. پروانه: جواز، اجازه.

۸۱۱. ۴ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ «خانه دل» اضافه تشبیهی است که «دل» را مانند «خانه» می‌داند. ۲ «شمع رخ» اضافه تشبیهی است که «رخ» را مانند «شمع» می‌داند. ۳ چشم شبه رنگ یعنی چشمی که رنگش مانند شبه، سیاه است.

۸۱۲. ۲ آتش دل در این بیت (و غالباً در ابیات دیگر) تشبیه نیست: زیرا آتشی (عشق) در دل موجود است.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ چشم میگون (چشم یار مانند می، مست‌کننده است). ۳ لب به شکر تشبیه شده است. ۴ شطرنج وفا اضافه تشبیهی است.

۸۱۳. ۱ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ تیره شب بخت - صبح رخ: ۲ تشبیه درخت مانند حضرت آدم بی‌لباس شد (در هنگام خروج از بهشت): ۱ تشبیه ۳ دوده‌های حلقه حلقه مانند خطوط مکتوب هستند: ۱ تشبیه مرکب ۴ نرگس در لاله‌ستان مانند شراب زرد در ظرف گوهردار: ۱ تشبیه مرکب

نکته: وقتی یک مجموعه به یک مجموعه تشبیه می‌شود، اجزای مجموعه را جدا نمی‌کنیم و یک تشبیه مرکب به حساب می‌آوریم.

۸۳۲. ۴

نکته: تشبیه مرکب (یعنی تشبیه یک مجموعه به یک مجموعه دیگر) فقط یک تشبیه به حساب می‌آید و نباید اجزای مجموعه‌ها را جدا جدا حساب کرد.

بررسی گزینه‌ها: ۱ مصراع دوم به مصراع اول تشبیه شده است. ۲ مصراع دوم به صورت تمثیلی به مصراع اول تشبیه شده است. (چو در اول بیت به معنای «وقتی که» است). ۳ رخسار یار برتر از شمع در نظر گرفته شده است. (چراغ روز: چراغی که در روز روشن است). ۴ باده حکمت - چو افلاطون (۲ تشبیه)

۸۳۳. ۲ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ مصراع اول به مصراع دوم تشبیه شده است. (تشبیه مرکب است و یک تشبیه به حساب می‌آید). - سهم رایت - ترس، ناشی از پرچم جنگ. ۲ فلک چو چشمه آب - ماه در آب مثل ماهی طلایی (از جنس طلا) در آب (دو تشبیه) ۳ مهر مهر - نگین دل - تاج عهد: اضافه تشبیهی (سه تشبیه) - «سر جان» تشبیه ندارد. ۴ ماه مانند سگ پاسبان است. - یار برتر از ماه است: زیرا ماه در مقابل او مثل سگ پاسبان است. (دو تشبیه)

۸۳۴. ۱ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ وجه شبه ذکر نشده: رنگ سرخ خورشید که از لبه کوه تیرمرنگ پیدا شده است. ۲ وجه شبه: سیاه شدن دل / خوناب زرد از مژه آمدن ۳ وجه شبه: دُر فشانن کردن / جان فشاندن ۴ وجه شبه: برنا (حریفان من مانند بخت تو جوان هستند).

۸۳۵. ۱ شاعر می‌خواهد بگوید که سردرد حاصل از شراب، فقط با خوردن مجدد شراب خوب می‌شود. در واقع علاج خماری این است که دوباره مصرف کنید (شما مصرف نکنید!!!! اعتیاد همین‌ده دیگه، اصلاً ریشه کلمه اعتیاد از «عود» میاد یعنی «برگشتن»؛ اینکه هی برگردی و استعمال کنی، تا درد و نیازت کم بشه و دوباره هی مصرف کنی و...) برای این مطلب هم یک مثال در مصراع اول آورده است: پلازهر عقرب (کژدم) از خود عقرب مرده و زهر عقرب ساخته می‌شود).

۸۳۶. ۱ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ شکل - صفت ۲ چنان ۳ گون - «چو» به معنای «وقتی که» است. ۴ وش - صفت - چون

۸۳۷. ۳ ۱ ما مثل قرص ارزن ۲ ما مثل ماهی داخل برکه ۳ تو مثل قرص آفتاب ۴ تو مثل برج حوت (از صورت‌های فلکی) ۵ آشیان عقل (عقل مثل آشیانه‌ای برای عنقای مغرب است). ۶ من مثل عنقای مغرب هستم. ۷ آسمان فضل (فضل مانند آسمان) ۸ من مثل خورشید ازهر هستم.

۸۳۸. ۴ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ آتش تقدیر (بلیغ) - روز من چون طره سیه‌مویان تیره است. (گسترده) ۲ نقاش بهار (بلیغ) - چهره باغ چو نگارستان به نکویی (گسترده) ۳ زعفران چهره (بلیغ) - چهره لاله‌گون شود. (گسترده) - «گون» ادات است. ۴ نرگس چشم (بلیغ) - سرو قامت (بلیغ)

۸۳۹. ۴ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ نوش لب - لب لعل - لب یار برتر از شکر - چین سر زلف (زلف مانند کشور چین، منبع مُشک است) - زلف برتر از عنبر (۵ تشبیه) ۲ راح صافی مانند عقل - راح صافی مانند روح (۲ تشبیه) ۳ یار مانند طاووس - یار مانند کبک - یار مانند فاخته (۳ تشبیه) ۴ اشک مانند شراب لعل - شراب مانند لعل - ناله مانند نغمه زیر رباب - دل مانند کباب بر آتش (۴ تشبیه) زرین قدح (ظرفی از جنس طلا) تشبیه ندارد اما استعاره مصرحه از چهره زرد شاعر است. ۸۴۰. ۲ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ سخن یار برتر از شکر (۱ تشبیه) ۲ بخشندگی مخاطب برتر از کان (معدن) و دریا (۲ تشبیه) ۳ رخ یار برتر از گل (۱ تشبیه) ۴ یار برتر از ماه آسمان (۱ تشبیه)

۸۴۱. ۳ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ دل یار برتر از آفتاب - دست یار برتر از ابر (۲ تشبیه) ۲ یار برتر از سرو آزاد - سرو مانند نی کمر می‌بندد. (۲ تشبیه) ۳ آفتاب روی - چهره یار برتر از قمر - قمر مانند هلال، شکست. (۳ تشبیه) ۴ یار برتر از گل - خنده یار برتر از خنده شیرین (۲ تشبیه)

۸۲۴. ۲ ۱ من بندهام - تو شاه هستی - من ابر سیه هستم - تو ماه هستی: چهار تشبیه ۲ رخسار او آتش است - دل‌ها سپند است - لعل لب - لعل لب می است - جگر خستگان کباب است: پنج تشبیه ۳ عشق تو آهو است - چشمه‌سار دل - تخم آرزو - تخم آرزو گیاه اوست: چهار تشبیه ۴ لب تو آب است - جان‌ها آتش است - غم تو کوه است - دل عاشقان شیشه است: چهار تشبیه

۸۲۵. ۳ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ لب جانان مثل انگشتر - پشت من مثل چنبر - بار فراق: سه تشبیه ۲ دلم مثل انگشتر خالی شد - دلم مثل انگشتر نگین گرفت - نگین مهر: سه تشبیه ۳ پشت من مثل چنبر - بار هجر - لب لعل - لب یار شکل انگشتر: چهار تشبیه ۴ طره شبرنگ: یک تشبیه

۸۲۶. ۳ «سرو» در این گزینه، استعاره از یار است. در واقع «مشبه» که خود یار است در بیت ذکر نشده است و نمی‌تواند تشبیه باشد.

تشبیه در سایر گزینه‌ها: ۱ طره یار از سنبل زیباتر است. / زنجیر پریشانی: اضافه تشبیهی ۲ یار به آفتاب تشبیه شده است، بلکه زیباتر از آن. ۴ شاعر بخت خود را کورتر از حرف «میم» که کاتبان می‌نویسند می‌داند. (از دایره داخل میم تنگ‌تر است). ۸۲۷. ۳ در این بیت، تنها یک تشبیه مرکب وجود دارد: مخاطب در کنج خرابات مانند سایه‌ای در آفتاب است.

نکته: تشبیه مرکب: وقتی یک مجموعه به مجموعه دیگری تشبیه می‌شود، مثل مثال‌های این تست. تشبیه‌های مرکب را باید یک تشبیه حساب کنید.

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ خط یار بر گونه او مانند پای مور بر شیر / زلف بر رخ مانند پر کلاغ بر روی می (۲ تشبیه مرکب) ۲ زلف مشکین / زلف که از چهره می‌افتد مانند روز روشن در تاریکی است. (۲ تشبیه) ۴ رخسار چون آتش / رخسار در میان طره مانند مجمر (آتشدان) در میان مشک و عنبر است. (۲ تشبیه) ۸۲۸. ۱ ۱ رخ تو چو روز است. ۲ رخ همچو آفتاب ۳ نقاب آسمانی (نقاب تو مانند آسمان است). ۴ اشک میگون (اشک مانند شراب سرخ) ۵ آه مانند سماع ارغوانی ۶ اشک من مانند شراب ارغوانی ۷ شراب ارغوانی (شراب مانند ارغوان سرخ) ۸ خدنگ غمزه (نگاه یار مثل تیر است).

تذکر: عبارت‌های «نقاب آسمانی» و «شراب ارغوانی» را ممکن است برخی طراحان تشبیه ندانند: اما این تست شبیه برخی تست‌های کنکور طراحی شده است که کمی هم سلیقه در آن مطرح باشد تا با این نحوه سؤالات هم آشنا شوی.

۸۲۹. ۳ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ وجه شبه: «مست پیش محراب است». چشم یار مست در زیر محراب ابرو است، خطیب ریاکار شهر نیز مست در محراب نماز می‌رود. ۲ وجه شبه: «شیرین گفتار بودن». منطق خواجو مانند طوطی شکرگفتار و شیرین است. ۳ وجه شبه ندارد: طمع مانند زنگار است از این جهت که دل را کدر و کثیف می‌کند. ۴ وجه شبه: «از خاک برآمدن»: امید من مانند تخمی است که می‌تواند از خاک بر بیاید ولی از خاک بر نمی‌آید.

نکته: حتی گاهی برای اضافه تشبیهی نیز ممکن است در بیت، وجه شبه پیدا شود. کنکور سراسری نیز چنین پدیده‌ای را مورد پرسش قرار داده است.

۸۳۰. ۴ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ اشک شاعر به ثریا تشبیه شده است. در واقع «با مژه ستاره شمردن» کنایه از «اشک ریختن» است و شاعر آن را به صورت پنهانی به ثریا (مجموعه ستاره خوشه پروین) تشبیه کرده است. ۲ بوستان وجود: اضافه تشبیهی است. ۳ می گلگون: شراب مانند گل، سرخ است. / اشک به می تشبیه شده است. / گفته شاعر به لؤلؤ لالا تشبیه شده.

۸۳۱. ۱ **بررسی گزینه‌ها:** ۱ تخم راز عشق - چون شرر (۲ تشبیه) ۲ چون انار - شیشه نه آسمان - باده پرزور عشق (۳ تشبیه) ۳ یونان خرد - تنور دل - طوفان عشق (۳ تشبیه) ۴ سینه ما به طور پنهانی به شیشه تشبیه شده است - شیشه چون نار - صهبای عشق (۳ تشبیه)

۸۴۲. ۴ بررسی گزینه‌ها: ۱ تشبیه اول: او (حذف دستوری شده است اما مشبه را نمی‌توانیم حساب نکنیم). در رای روشن (وجه‌شبهه) - آفتاب گردون (مشبهه) / تشبیه دوم: او (مشبه) - به قدر و جاه و شرف (وجه‌شبهه) - آسمان گردان (مشبهه) ← هر دو تشبیه ۳ رکن دارند. **۲** فکر (مشبهه) - منشی (مشبهه) - از دو طرف معنی‌ستان و لفظ‌سپار شد (وجه‌شبهه) (منشی‌ها، حرف‌ها و گفته‌ها را نامه‌نگاری و جابه‌جا می‌کنند). («چو» در این بیت ادات نیست و از چسبیدن آن به کلمه «از» می‌توانیم بفهمیم: زیرا ادات به مشبهه می‌چسبند). ← سه رکن تشبیه **۳** من (مشبه) - پیچان و سوگوار (وجه‌شبهه) - چون (ادات) - زلف تابدارت (مشبهه) ← چهار رکن **۴** روی تو (مشبه) - چون (ادات) - مه نو (مشبهه) - مردم با انگشت نشان می‌دهند. (وجه‌شبهه) ← چهار رکن (در ادامه «تو بدر تمامی» هم تشبیه است که فقط ۲ رکن دارد).

۸۴۳. ۲ معنی بیت: ناز کدلی که توانایی تحمل زحمت‌های گل (نماد زیبارویان) را ندارد، اگر به خاطر تیغ‌ها (نماد سختی‌ها) برگردد، کسی او را ملامت نمی‌کند. **بررسی سایر گزینه‌ها: ۱** یار برتر از آفتاب **۳** یک سال وصال مانند یک روز بود - یک روز انتظار مثل یک سال است. **۴** یار برتر از سرو و قمر

۸۴۴. ۲ بررسی گزینه‌ها: الف ۱ - سخندانی (وجه‌شبهه تو و بلبل)، ۲ - شکرخایی که کنایه از شیرین‌دهان بودن است. (وجه‌شبهه تو و طوطی) **ب ۳** - از دست رفتن و طریق نمی‌دائم (وجه‌شبهه من و غریق) - (سرخ‌ی وجه‌شبهه دهان و عقیق است که ذکر نشده است). **ج ۴** - از لب شیرین‌گزیری ندارم (وجه‌شبهه من و فرهاد) - (محنت من مانند کوه بیستون است، وجه‌شبهه آن سنگینی است که ذکر نشده). **د ۵** - از شست رفتن (وجه‌شبهه ماهی و امید عمر من) / **۶** - بی‌فایده رفتن (وجه‌شبهه عمر من و شب مست)

۸۴۵. ۳ بررسی گزینه‌ها: ۱ جبین یار مثل آفتاب است. **۲** یار مانند بهشت است. **۳** لوح فکر - عشق، نقش‌نگین است. **۴** طبل عشق (عبارت حسن تو غارت دل و دین است، تشبیه ندارد، زیرا زیبایی یار واقعاً عامل غارت شدن دل و دین است). **۸۴۶. ۴** کلید سازمان سنجش گزینه «۴» بوده ولی، نظرمان گزینه «۳» است با این توضیح: در ابیات ۱ و ۲ و ۴ تشبیه بلیغ مشاهده می‌شود اما در بیت ۳ تشبیه گسترده با ادات «گون» دیده می‌شود.

بررسی گزینه‌ها: ۱ بازار جان: اضافه تشبیهی و تشبیه بلیغ - خنده او از کان (معدن) برتر است: تشبیه برتری که نوع آن در کتاب ذکر نشده است. اما وجه‌شبهه و ادات آن ذکر نشده پس بلیغ به حساب می‌آید. **۲** مرغ همت: اضافه تشبیهی، تشبیه بلیغ اضافی **۳** روی گندم‌گون: چهره مانند گندم، تشبیه گسترده با ادات. **۴** لاله‌رو: تشبیه بلیغ درون‌واژه‌ای - یار من برگریزان دل است: تشبیه بلیغ اسنادی - یار من بهار نظر است: تشبیه بلیغ اسنادی.

۸۴۷. ۱ مفهوم مشترک: در راه انسان‌ها دام‌های فراوان است. **مفهوم بیت گزینه «۱»:** به غم عاشق اشاره دارد.

۸۴۸. ۴ مفهوم مشترک: ایام زود می‌گذرند و باید آن را غنیمت شمرد و به معرفت و عشق (شراب) گذراند. **مفهوم بیت گزینه «۳»:** بهار بدون یارزیبایی ندارد.

۸۴۹. ۲ مفهوم مشترک: در راه عشق باید خود را کنار گذاشت تا عشق ارزش ببخشد. **مفهوم بیت گزینه «۲»:** سوختن عاشق از شوق او کم نمی‌کند. **۸۵۰. ۳ مفهوم مشترک:** خشم، اول در صاحب آن اثر منفی می‌گذارد، بعد شاید در دیگران اثر کند. **بررسی سایر ابیات: الف** رفتار بد خودش عواقب بدی دارد، نیازی به برخورد ندارد. **ب** نتیجه خشم، پشیمانی است.

۸۵۱. ۳ مفهوم مشترک: ارزش‌بخشی عشق

بررسی سایر ابیات: ۱ علامت عشق، روی زرد و اشک خونین است. **۲** ارزش‌بخشی عبادت **۴** دل عاشق مورد قبول یار نبود زیرا ناخالصی داشت.

۸۵۲. ۱ بیت صورت سؤال اگرچه از واژگان متناسب با جنگ استفاده کرده است اما در توصیف طبیعت است و می‌گوید برگ‌ها بر روی زمین مانند زره سهراب شده بودند و درختان مثل تیرهایی بر این زره: پس توصیف پاییز است. بیت «۱» هم توصیف پاییز است.

۸۵۳. ۲ صورت سؤال به صبح شدن و تمام شدن شب اشاره می‌کند و وصف طبیعت است. در بیت «۲» نیز شاعر می‌گوید صبح مانند نهنگی وارد شد و ستاره‌ها (هزاران ماهی نقره‌ای) پنهان شدند. **بررسی سایر ابیات: ۱** غنایی - ناراحتی شاعر از گذشتن جوانی **۳** تعلیمی یا مدحی - سخن افراد درباره آن شمع منور، در قبر باعث نورانیت می‌شود. (آن شمع منور ممکن است استعاره از یک شاه باشد یا از یک شخصیت مذهبی، برای همین معلوم نیست بیت تعلیمی است یا مدحی) **۴** توصیفی - وصف شب **۸۵۴. ۴ مفهوم مشترک:** بلاها و مشکلاتی که روزگار ایجاد می‌کند برای افراد بلندمرتبه و انسان‌های والا (مرغ بلندآشیان یا ارباب هنر) بیشتر است. **بررسی سایر ابیات: ۱** در زمان بی‌خودی، فیض بیشتر است. **۲** فراق عاشق از معشوق **۳** ترک عادت موجب مرض است.

۸۵۵. ۱ بیت صورت سؤال توصیف برف بر روی زمین است. در بیت گزینه «۱» نیز شاعر می‌گوید زمین مانند چشمی است که کاملاً سفید شده و ابرهای سیاه‌رنگ نیز بر بالای آن هستند: این بیت نیز توصیف برف و زمستان است.

بررسی سایر ابیات: ۲ غنایی - توصیف زیبایی معشوق **۳** تعلیمی - توصیه به غنیمت شمردن عمر **۴** تعلیمی - روزگار (آسمان) پیوسته بی‌محبت و بی‌مهر است.

پایه یازدهم تست ترکیبی فصل اول

۸۵۶. ۳ غنچه گویی یار ماست (تشبیه گسترده) / گل‌روی - سوسن‌بوی: دو تشبیه بلیغ **بررسی سایر گزینه‌ها: ۱** «روی سو سن» پایه آوایی سوم این بیت است. **۲** مفهوم صورت سؤال: غنچه مانند دهان یار زیبا و کوچک است. مفهوم بیت گزینه ۲: سکوت خوب است. **۴** جناس اختلافی در بیت وجود ندارد. (طبق کنکور ۱۴۰۲ نباید «روی» و «بوی» را از کلمات آن‌ها جدا کرد).

۸۵۷. ۲ پایه آوایی سوم بیت ۲ «ذها ن خض» است و نباید «ر» نوشته می‌شد. **بررسی سایر گزینه‌ها: ۱** تشبیه‌ها: مگس‌وار - خوان وصال - تشبیه دهان یار به آب حیات / جناس تام: به‌خوان - بخوان **۳** فقط هجای «خضر» در بیت دوم کشیده است. **۴** ردیف: ما را - قافیه: ان - حرف روی - آخرین حرف اصلی قافیه: ن **۸۵۸. ۴** بیت اول «قافیه درونی» دارد. **بررسی سایر گزینه‌ها: ۱** در بیت «الف» روی به ماه - روی به ملک - لعل به قند - لعل به نمک - پیکر به دوپیکر فلک (یک صورت فلکی) تشبیه شده است. در بیت «ب» پنبه غفلت اضافه تشبیهی است. **۲** شاعر این بیت نیز سعدی است و در درس ۲ ذکر شده است (گاهی کنکور، چنین سؤال‌هایی می‌دهد). **۳** هر بیت ۸ پایه آوایی دارد، اما بیت «الف» ۴ تایی است و بیت «ب» ۳ تایی است ۳ تایی جدا می‌شود.

۸۵۹. ۲ در این بیت ۳ اضافه تشبیهی وجود دارد: شمع دل - عود روان (روان مانند عودی است که می‌سوزد). - گنج غم

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ پایه‌ها به این صورت است: «شم ع د لف / رو خ تیم // عو د روان / سو خ تیم» که به صورت ۴ تایی و ۳ تایی است. هجاهای کوتاه هم ۸ تا است: شمع دل فروختیم عود روان سوختیم / گنج غم مندوختیم با غم دل ساختیم **۳** هر دو بیت به سوختن جان و روان، با آمدن عشق اشاره دارد. **۴** قافیه درونی «افروختیم - سوختیم - اندوختیم» است.

۸۶۰. ۱ هر دو بیت به این اشاره دارد که افعال نیک ما از جانب خدا و به اراده او صادر می‌شود و آنچه هست لطف اوست. **بررسی سایر گزینه‌ها: ۲** پایه هفتم «آ ی ن ی» است. **۳** عبارت «هر چه نمایی بشوم» وجه‌شبهه است. **۴** این دو هم‌وزن نیستند.

پایه یازدهم درس چهارم

۸۶۱. ۱ این مطلب از ویژگی‌های سبک خراسانی است. به غیر از موارد سؤال، «در» به جای «اندر» در حال جایگزین شدن است و نیز واژه‌های «ایدون، ایدر، ابا، ابر و...» بسیار اندک به کار می‌روند.

۸۶۲. ۴ این ویژگی در سبک هندی مشهود است نه عراقی.

۸۶۳. ۳ با توجه به حمله مغول غرور و احساسات ملی ایرانیان خدشه‌دار شد و به عرفان پناه آوردند.

۸۶۴. ۲ بعد از حمله مغول و خدشه‌دار شدن غرور و احساسات ملی ایرانیان، نیاز داشتن به سخنان آرام‌بخش و توجه به امور اخروی بیشتر می‌شود و باعث رواج تصوف می‌گردد. موارد ذکر شده در سایر گزینه‌ها، خود از پیامدهای رواج تصوف هستند.